

LUNDS UNIVERSITET
Humanistiska och teologiska fakulteterna

Den som är satt i skuld är kanske fri?

Luthersk arvsyndsteologi i förändring

John Wessberg

Teologi: Examensarbete för kandidatexamen, 15 hp (TLVK01)

Systematisk teologi

Höstterminen 2012

Handledare: Roland Spjuth

Examinator: Gösta Hallonsten

Abstract

This bachelor degree essay is an attempt to evaluate four interpretations within the Church of Sweden of the doctrine on original sin and their relation to a Lutheran tradition. I have tried to see if it is possible to assess the degree of loyalty to the Lutheran tradition in the Church of Sweden present in the works of the theologians Bengt Hägglund, Anna Karin Hammar and Eva-Lotta Grantén and in the proposal to a new Swedish Church Service Book. The conclusion is that the differences between Hägglund, Hammar, Grantén and the Service Book proposal are not so much due to their appreciation of the tradition as to their different points of view. Still, their different approaches say something about which role they hold for the doctrine on original sin in theology.

Keywords:

Doctrine on original sin, Church of Sweden, Bengt Hägglund, Anna Karin Hammar, Eva-Lotta Grantén, proposal for a new Church of Sweden Service Book, contemporary interpretations, tradition

Förord

Jag vill inleda denna uppsats med att framföra ett stort tack till fyra personer som har betytt mycket för det här projektets slutförande. Först, tack till Eva-Lotta Grantén för att jag fått möjlighet och förtroende att läsa manuset till din bok *Utanför paradiset*. Utan den möjligheten hade min kandidatuppsats självklart sett helt annorlunda ut. Tack även till Roland Spjuth för god handledning under en spännande höst.

Avslutningsvis vill jag uppmärksamma min mamma Annika som under hela arbetets gång uppmuntrat och korrekturläst om vartannat samt min fästmo Ninnie som är. Tack för det!

Landskrona i januarisnö

John Wessberg

Innehållsförteckning

Abstract	
Förord	
1 Inledning.....	1
Bakgrund.....	1
Syfte och frågeställning	2
Metod och material.....	3
Avgränsning.....	7
Disposition	7
2 Forskningsöversikt.....	9
Vad innebär begreppet arvsynd?.....	9
Arvsyndslärans tidiga utveckling	10
Är syndafallet historiskt?	12
Är syndafallet rimligt?	13
Är syndafallet aktuellt?	14
3 Det lutherska arvet	16
Presentation av Bengt Hägglund.....	16
Presentation av De homine och Trons mönster	16
Det lutherska arvet genom Hägglund.....	16
Luthers arvsyndslära.....	18
Sammanfattning	21
4 Anna Karin Hammar.....	22
Presentation av A K Hammar	22
Presentation av avhandlingen.....	22
Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament.....	23
A K Hammars syn på arvsyn den	24
Sammanfattning	26
5 Eva-Lotta Grantén.....	28
Presentation av Eva-Lotta Grantén ...	28
Presentation av boken.....	28
Utanför paradiset.....	28
Människor – grunden för arvsyndsläran	29
Hur påverkas människor av arvsyn den?.....	33
Arvsyndens etiska konsekvenser.....	35
Arvsyn den och barnen.....	36
En arvsyndslära för livet utanför paradiset.....	37
Sammanfattning.....	39
6 Det nya handboksförslaget	40
Inledningsord.....	41
Bön om förlåtelse	41
Förböner	41
Nattvardsböner.....	42
Dop.....	42
Sammanfattning.....	42
7 Diskussion.....	43
Fyra arvsyndsläror?	43
Tre utgångspunkter?.....	44
En luthersk tradition?	46
Efterord.....	48
Bibliografi	49

1 Inledning

Bakgrund

Adam och Eva. Den här kombinationen av namn är inte bara förknippad med tanken om Guds aktiva skapande av jorden och dess invånare – Gud såg att det var gott - utan också med det godas förändring mot något ont. Genom ätandet av en frukt förbyttes den paradisiska tillvaron mot en annan med helt andra förutsättningar: ”Och Herren Gud förvisade människan från Edens trädgård och lät henne bruka jorden varav hon var tagen.”¹

För mig personligen har det jag uppfattar som vår tids ambivalenta förhållande till syndbegreppet väckt en viss fascination. Det verkar självklart för de flesta att missförhållanden i samhället skall rättas till – om något har missköts krävs det genast räfst och rättarting så att en ansvarig kan ställas till svars och utkrävas ansvar. Däremot verkar det vara något helt annat med livet i stort – det verkar finnas ett motstånd mot tanken på att mitt sätt att leva mitt liv i slutändan skall leda till någon sorts utvärdering, och då särskilt inte av en högre makt.

”Alla”² verkar vara överens om att det finns begrepp som ”rätt” och ”fel”, men hur man själv skall ta ansvar för sina handlingar verkar vara mer diffust. Här blir tanken på en arvsynd intressant, för lika omodern och motbudande som den verkar vara i vissa delar av det nutida samhället, lika viktig tror jag att den är för att systematisera och sätta ord på det ”alla” upplever – den verklighet som möter i livet. Det här är också en åsikt jag tycker mig dela med de tre teologer som är huvudfokus i den här uppsatsen.

Inom Svenska kyrkan finns en mängd olika inställningar till arvsynsfrågan, något som märks inte minst på Kyrkans Tidnings debattsidor. Ofta följs inläggen också av en livlig diskussion i kommentarsfälten på tidningens hemsida.³ Då jag själv är prästkandidat och

---

¹ Gen 3:23, *Bibel 2000*

² ”Alla” är förvisso ett problematiskt uttryck, men jag använder det här som den enda möjliga beteckningen på det kollektiv som framträder ur ett samhällsklimat som inte så mycket kan fångas in vetenskapligt, men ändå är en påtaglig verklighet.

³ Eva-Lotta Grantén, "Granska läran om arvsynen kritiskt," Kyrkans Tidning, <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/granska-laran-om-arvsynen-kritiskt>. David Termén, "Ge besked om arvsynen," Kyrkans Tidning, <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/ge-besked-om-arvsynen>.

Bengt Hägglund, "Kan man numera tala om arvsynen?," Kyrkans Tidning, <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/kan-man-numera-tala-om-arvsynen>.

förhoppningsvis blivande präst i Svenska kyrkan tänker jag att en av de situationer då behovet av en klar och tydlig lära om arvsynden blir som mest påträngande är i samband med dop, och kanske särskilt vid dop av spädbarn. Därför ämnar jag ha med den pastorala dopsituationen som en klangbotten för mina resonemang, dock utan att göra något mer av det än att vidga vyerna något.

Svenska kyrkan började nyligen praktiskt utvärdera ett förslag till ny handbok – den normerande samling texter och ritual som på ett, enligt mig, tydligt sätt visar prov på Svenska kyrkans åsikter, tankar och tolkningar av kristen tro. Det motiverar att jag i det här arbetet kommer låta det nya handboksförslaget uttrycka för arvsyndsläran ingå som en av de delar jag analyserar.

Hur förhåller sig det nya handboksförslaget till läran om arvsynden? Är det möjligt att, som både Eva-Lotta Grantén och Anna Karin Hammar ger sig i kast med, formulera en arvsyndslära som kan nå igenom det motstånd som finns hos människor? Eller är den tradition som Bengt Hägglund ger uttryck för den ”rätta”? Kan man bryta med den och fortfarande hävda att man befinner sig i luthersk tradition? Och, för den delen, är det önskvärt att göra det?

Syfte och frågeställning

Mitt syfte med den här uppsatsen är att göra ett komparativt studium av nutida luthersk tradition i Svenska kyrkan. Genom att studera fyra (varav tre helt aktuella) uttryck för arvsyndsläran i svenskkyrklig tradition kommer jag att försöka avgöra hur luthertraditionen används och lever i nämnda samfund. Jag försöker också se hur dessa fyra företrädare har motiverat sitt förhållningssätt till traditionen.

Som huvudfråga för mitt uppsatsprojekt har jag valt *hur förhåller sig det teologiska tänkandet om arvsyndsläran inom Svenska kyrkan till dess tradition samt hur motiveras lärans existens i en samtida luthersk kristendomstolkning?*

För att konkret komma framåt i undersökningen kommer jag att använda delfrågorna (1) *hur beskrivs och vilken roll ges Adam och Eva-berättelsen i Genesis i relation till arvsynden*, (2) *hur beskrivs ett nyfött barn i relation till arvsynden och vad är betydelsen av dopet* samt (3) *vilket utrymme*

Kjell Dellert, "Odöpt barn lika älskat som ett döpt," Kyrkans Tidning, <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/odopt-barn-lika-alskat-som-ett-dopt>.

Anna Sophia Bonde, "Vår skuld är redan betald av Någon," Kyrkans Tidning, <http://www.kyrkanstidning.se/ledare/var-skuld-ar-redan-betald-av-nagon>.

ges arvsynen i en luthersk kristendomstolkning. Genom att analysera mitt material med utgångspunkt i de här frågorna har jag hopp om att kunna teckna en bild av hur utvecklingen inom den lutherska traditionen ter sig.

Arvsynsläran är central för kristendomen, även om den ofta varit ifrågasatt. Därför ser jag den som särskilt intressant att studera närmare. Det är också så att läran om arvsynd relaterar till och inbegriper flera andra kristna dogmer, men dessa har jag inte tagit upp på ett fullödigt sätt i mitt projekt annat än när de direkt förutsätts i olika sammanhang. Även då har jag begränsat mina resonemang till det som krävs för förståelsen i övrigt.

Metod och material

En svårighet när det gäller att utvärdera och jämföra material är frågan om på vilken grund man står när man drar sina slutsatser. Många uttolkare av det som kallas post-modernitet har visat på det orimliga i att föreställa sig någon sorts objektiv, opåverkad utgångspunkt som är giltig för alla.⁴ Det höjs även röster om vikten av att involvera hela sitt jag också i vetenskapliga undersökningar.⁵ Jag ansluter mig till dessa samtidskommentatorer så tillvida att även jag för egen del hävdar det omöjliga i att belysa någonting helt opartiskt och opåverkad av materialet, eller som Ola Sigurdson och Jayne Svenungsson skriver i *Postmodern teologi*:

[den post-moderna teologin kan inte] göra anspråk på absolut eller entydig kunskap. Den får helt enkelt nöja sig med ett perspektiv på tillvaron där vi inte blickar ut över en klar och översiktlig verklighet framför våra ögon, utan snarare ser, som aposteln Paulus uttryckte det, "en gåtfull spegelbild".⁶

Dock anser jag att det är av mycket stor vikt att redogöra för den förförståelse och de utgångspunkter som har legat till grund för ett arbete (i den mån de är medvetna), om inte annat så för att öka möjligheterna att kunna bedöma resultatens eventuella allmängiltighet.

För egen del så är min utgångspunkt i det här arbetet den som prästkandidat i Svenska kyrkan, ungefär halvvägs kommen i utbildningen. Troligen påverkar mitt engagemang i nämnda samfund även mina tolkningar, men jag tror att samma engagemang också kan bidra med insikter och frågeställningar som är betydelsefulla för att kunna göra relevanta bedömningar. Faktum är i

---

⁴ Se t.ex. Åke Sander & Daniel Andersson, "Religion och religiositet i en pluralistisk och föränderlig värld": 86f.

⁵ Se t.ex. ett metodologiskt nytänkande i Jorge N. Ferrer & Jacob H. Sherman, "The Participatory Turn in Spirituality, Mysticism, and Religious Studies".

⁶ Ola Sigurdson & Jayne Svenungsson, "'En gåtfull spegelbild': Introduktion till postmodern teologi": 39.

alla fall att jag går in med hela min person i det här arbetet, för på annat sätt kan jag inte närma mig någonting alls.

Det är också svårt att försöka renodla vad en tradition är och vad den står för. Det kan kanske verka som en motsägelse att tala om "luthersk tradition" – för handlar det i luthersk kontext inte bara om *sola scriptura*? Jag menar att så inte är fallet, och finner också stöd för det. För mig är traditionen sammanflätad med praxis och med systematisk teologi – allt hänger ihop. Teologi är inte något som tänks ut, läses och begrundas i enbart ett akademiskt sammanhang. Istället menar jag att gudstjänsten är (borde vara?) ett av de tydligaste uttrycken för teologin, men den är också ett uttryck för traditionen. I gudstjänsten följs ritual, böner bes och ord sägs som alla bottnar i en tanke om hur Gud har verkat och verkar här och nu. De gudstjänster, dop, konfirmationer, vigslar och begravningar som firas i en kyrka är alla uttryck för både den teologi, de värderingar och den tradition som genomsyrar just den församlingen eller samfundet. Systematisk teologi hör ihop med tradition, men även med praxis och liturgi.⁷ Och det kan ge problem. A. N. Williams skriver om tradition i *Oxford Handbook of Systematic Theology*⁸, och han menar att begreppet tradition är behäftat med många problem. Några av dem är hur man definierar en tradition, om den är normativ för kyrkan, hur den relaterar till Bibeln eller dess relation till Andens närvaro i kyrkan. Ett problem är också att det ofta framstår (framställs?) som att det finns en given tradition från historien. Williams hävdar bestämt att detta inte är fallet och skriver;

It is undeniable that the theologians of the past do not speak with one voice, and any appeal to tradition as norm must confront this fact.⁹

Han fortsätter med att beskriva hur vissa kyrkor och samfund istället har utsett en uttolkare som "den rätta" (till exempel Aquinas ställning i romersk-katolska kyrkan eller Calvin i den reformerta). På detta sätt har de försökt hitta en guide genom historiens alla uttryck. Ändå har dessa kyrkors teologi inte varit helt överensstämmande med den "rätte lärarens." Inte heller har tanken om *sola scriptura* kunnat stå för sig själv;

---

⁷ Uttryck för liknande tankar kan hittas i t.ex. Nicholas M. Healy, "What is Systematic Theology?," *International Journal of Systematic Theology* 11, no. 1 (2009); Stanley Hauerwas & Samuel Wells, "Christian Ethics as Informed Prayer"; Emmanuel Katongole, "Greeting: Beyond Racial Reconciliation"; Gustavo Gutiérrez, *A Theology of Liberation: History, Politics and Salvation*.

⁸ A. N. Williams, "Tradition," Oxford University Press, <http://www.oxfordhandbooks.com.ludwig.lub.lu.se/view/10.1093/oxfordhb/9780199245765.001.0001/oxfordhb-9780199245765-e-21>.

⁹ Williams, "Tradition".

Whether or not it is conceded openly, the fact that very few modern theologians have found a way to articulate and defend the sola scriptura principle convincingly has de facto underwritten some form of normative status for tradition.¹⁰

Med tiden har traditionen gått från att vara en kyrkoskiljande faktor till att bli en diskussionsfråga även inom kyrkorna. Det finns nu en mängd olika traditioner som samsas inom respektive samfund, vilket enligt Williams bland annat är en effekt av post-modernitetens avvisande av auktoriteter. Detta om något visar väl att traditionen idag inte är en, tydlig riktning från historien som det går att ansluta sig till eller avvika ifrån – traditionen lever, förändras och utvecklas hela tiden;

Perhaps the best hope for avoiding the twin traps of naïve biblicism and dead traditionalism lies in stressing the dialogical nature of tradition: it is the ever-unfolding dialogue of scripture with the community it addresses, the dialogue of the past with the present, the dialogue of the diverse voices of the communion of saints.¹¹

Så blir också Williams förslag till definition av tradition;

[T]he church's sacred teaching, which undergoes at least linguistic reformulation over time, and which interprets the Bible in light of the church's worship, experience of the living God, and practice of the Christian life.¹²

Utifrån ovanstående menar jag att det är omöjligt att peka ut en arvsyndstolkning som den mest traditionella eller mer rätt än någon annan. Jag har istället utgått från traditionen som en pågående dialog vilket gör att ambitionen har varit att försöka se mer på hur de olika uttrycken förhåller sig till varandra. Detta gör jag inte minst på grund av att jag är tveksam till att det går att bedöma traditioner som rätt eller fel. Däremot tror jag att det går att se på traditionsuttryck och avgöra hur de positionerar sig gentemot andra traditioner. Jag tror också att det går att hävda att vissa traditionsdelar är mer representerade i historien än andra – vilket i sig kan vara ett mått på hur ”brett” eller ”smalt”, nytt eller gammalt, allmänkristet eller nyskapande, ett nytt förslag är.

Min undersökning utgår från fyra uttryck för arvsyndsläran, så som den förstås i Svenska kyrkans kontext. Först ser jag på hur Bengt Hägglund tolkar arvet från Luther i sin bok *De homine* och i sin handledning i dogmatik, *Trons mönster*. Samtidigt låter jag Hägglund stå som en

---

¹⁰ Williams, "Tradition".

¹¹ Williams, "Tradition".

¹² Williams, "Tradition".

företrädare för en svenskkyrklig Luthertradition i mer konfessionell mening.¹³ Vidare ser jag på två aktuella verk som berör arvsyndsläran; dels Anna Karin Hammars doktorsavhandling *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*, som hon försvarade vid Uppsala universitet i oktober 2009, dels Eva-Lotta Granténs bok *Utanför paradiset* som kommer ut i början av 2013. Den är första boken att ges ut inom ramen för forskningsprojektet *Luthersk teologi och etik – i ett efterkristet samhälle* som bedrivs vid Uppsala universitet. Centrum för mitt intresse är läran om arvsynd, som är ämnet för Granténs bok. Hammars avhandling handlar om dopteologi, men hon tar upp arvsyndsläran såsom relevant för sitt eget projekt. Som en fjärde källa har jag dessutom översiktligt sett på hur Svenska kyrkans nya handboksförslag, som togs i bruk 1 söndagen i advent 2012, uttrycker arvsyndsläran.

Jag har gjort en noggrann närläsning av allt material för att försöka identifiera dominerande motiv i den teologi de ger uttryck för. Därefter har jag försökt ställa dem i relation till varandra och till Svenska kyrkans tradition, representerad av Hägglund. Av förklarliga skäl, då Anna Karin Hammars avhandling primärt handlar om dopet, har hon inte presenterat en lika genomarbetad och omfattande arvsyndslära som vare sig Hägglund gör i sin Luthertolkning eller som Grantén gör. Därför är också kapitlet om hennes avhandling kortare än de andra två presentationerna. På samma sätt är det med kapitlet om handboksförslaget.

Arbetsprocessen har tagit mig fram och tillbaka längs en, med Björn Vikströms begrepp, ”hermeneutisk båge”¹⁴ som fördjupat min förståelse. Kanske är en hermeneutisk spiral en bättre bild, där varje varv leder till en djupare förståelse av författarna i sig, men också av deras gemensamma ämne. Genom det här sättet att arbeta tror jag mig ha kunnat identifiera något av de olika materialens relation till den lutherska traditionen och till varandra, hur de relaterar till samtiden samt deras koherens. Jag kommer att presentera materialet mer utförligt i respektive kapitel.

Med de fyra uttrycken för arvsyndsläran som grund försöker jag i den avslutande diskussionen diskutera arvsyndsläroutrycken dels i relation med varandra och dels i relation till Svenska kyrkans tradition. På det sättet hoppas jag komma fram till ett svar på frågan om Svenska kyrkans syn på arvsyndsläran är på väg i någon ny riktning.

---

¹³ Framförallt pga. hans böckers nuvarande (och kanske främst tidigare) betydelse i senare årtiondens svenska teologutbildningar.

¹⁴ Björn Vikström, *Den skapande läsaren*: 27f.

Under arbetets gång har jag också lyft in olika artiklar i syfte att bredda perspektiven något, i huvudsak artiklar som varit sökbara i databasen ATLA. Kunskaperna om teologihistorien har jag i de flesta fall hämtat från Bengt Hägglunds *Teologins historia*. Jag har även använt teologiska standardverk som exempelvis *The Oxford Handbook of Systematic Theology*.

Avgränsning

Arvsyndsläran är ett i det närmaste outtömligt ämne och jag har naturligtvis varit tvungen att avgränsa mitt arbete för att kunna presentera en kandidatuppsats inom rimlig tid. Den första avgränsningen är att jag har hållit mig i Svenska kyrkans kontext. Men även Svenska kyrkan är ett stort område och ytterligare avgränsning har varit nödvändig. Därför har jag valt att genomföra arbetet med det pastorala perspektivet i bakhuvudet. Jag tänker att det i det dagliga församlinglivet är av värde att veta hur och varför arvsynden tolkas på ett visst sätt. Valet av teologer kommer sig av att både Anna Karin Hammar och Eva-Lotta Grantén är präster i Svenska kyrkan och har som sådana arbetat i församling. Anna Karin Hammars avhandling har dessutom blivit mycket uppmärksammas inom just Svenska kyrkan. Eva-Lotta Granténs bok är ett av de mest omfattande arbetena om arvsyndsläran på senare tid, vilket motiverar dess plats i min uppsats. Bengt Hägglund, slutligen, representerar ett klassiskt lutherskt arv, och en stor del av Svenska kyrkans präster har också mött honom genom sina teologistudier, som ofta inbegripit böcker som är skrivna av honom.

Genom dessa tre, Hägglund, Hammar och Grantén, samt handboksförslaget anser jag mig trots mina avgränsningar ha gett exempel på (i grova drag) en stor del av de nutida strömningarna i Svenska kyrkan. Dock är det ju ett faktum att jag har valt bort mer material än jag har tagit med, och dessutom lämnat flera fromhetstraditioner därhän. Det skall inte förstås som ett aktivt ställningstagande av mig, annat än för att kunna genomföra arbetet inom utsatt tid.

Disposition

I kapitel 2 börjar jag med dels en kort utredning av begreppet arvsynd, dels en översikt på arvsyndsläran tidiga utveckling. Därefter beskriver jag något av den forskning som bedrivits, både i ett historiskt perspektiv och den mer sentida. Jag försöker belysa några av de frågor som har varit aktuella, främst i postmodern tid. Kapitel 3 fortsätter sedan med tecknandet av Bengt Hägglunds tolkning av Martin Luthers syn på arvsynden i *De homine*. Detta leder sedan vidare till

genomgången av de två nutida teologerna Hammar och Granténs arvsyndstolkningar, kapitel 4 och 5.

I kapitel 6 lyfter jag sedan in det nya handboksförslaget för en översiktlig orientering av vilken arvsyndslära jag kan spåra i det. Det som hittas där tar jag med mig till kapitel 7 där jag utifrån Hägglund, Hammar, Grantén och handboksförslaget försöker se vilka uttryck och vilken plats som den lutherska arvsyndsläran tar i Svenska kyrkans kontext.

2 Forskningsöversikt

Arvsyndsläran har granskats otaliga gånger under tidens lopp, men det är ändå vissa frågor som återkommer igen och igen. En av dessa frågor är huruvida Adam och Eva är två människor som levt ”på riktigt” – frågan om fallets historicitet. En annan fråga som hör ihop med fallets historicitet är huruvida människan en gång varit fulländad och perfekt och sedan förändrats i en negativ riktning. Och äger alla människor en mänsklig natur som är skadad av synden eller är det endast de syndiga handlingar vi gör här och nu som kan läggas oss till last?¹⁵ I den här kapitlet kommer jag att försöka teckna en översikt över de centrala ståndpunkter som kan hittas i den akademiska debatten, men jag börjar med en liten begreppsdiskussion och en bakgrundsteckning av arvsyndsläran.

Vad innebär begreppet arvsynd?

Begreppet *arvsynd* är problematiskt, och det finns många olika tolkningar av vad det står för. På engelska finns två tydliga, olika sätt att tänka om den företeelse som bygger på berättelsen i Genesis om Adam och Evas fall; *ancestral sin* och *original sin*. På svenska motsvaras de av *arvsynd* och *ursprungssynd*. I det förra ligger fokus på den skadade mänskliga naturen och i det senare på Adam och Evas brott. Det svåra är att många gånger kallar företrädare för båda tänkesätten det kort och gott för *original sin*. I svenskan kallas det främst för arvsynd, även om andra alternativ förekommer.

Den ortodoxa traditionen har tydligt fokuserat på fallet som ursprungssynd, alltså en förståelse där arvsynden betecknar det som Adam och Eva gjorde – nämligen olydnaden mot Gud genom ätandet av den förbjudna frukten. I en västlig kontext ligger fokus på *både* det första parets olydnad och den medfödda benägenheten att synda som blev konsekvensen.¹⁶ Den ortodoxa biskopen Kallistos Ware skriver om arvsynden;

[Adam] satte upp sin egen vilja mot den gudomliga viljan och skilde sig på så sätt från Gud genom sitt eget handlande. Som ett resultat härav uppstod en ny existensform på jorden – en existens fylld av sjukdom och död.”¹⁷

¹⁵ Ian McFarland, "The Fall and Sin": 140f, 42.

¹⁶ McFarland, "The Fall and Sin": 141.

¹⁷ Kallistos Ware, *Den ortodoxa kyrkan*: 225.

I den västliga traditionen har det som sagt varit mer inriktat på arvsynen som både en händelse och en konsekvens. Till exempel skriver Ann Heberlein;

synd har i olika tider och i olika traditioner pendlat mellan att å ena sidan vara en beteckning för ett ”tillstånd” eller olika ”karaktersgenskaper” och att å andra sidan kunna fångas genom utpekandet av ett antal förbjudna handlingar.¹⁸

Och det här är en avgörande fråga när det gäller arvsynd: är synd det vi människor gör ”fel” när vi lever våra liv eller implicerar synd också något i människans natur? Eller ett tredje alternativ, som aktualiserats av till exempel befrielse-teologin, är synd också de strukturer som låser människor? Jesse Couenhoven föreslår att;

[...] sin is a certain kind of activity, a person's cognitive and conative evil, as well as actions or inactions that express or disclose that evil.¹⁹

Frågan om vad synd är är alltså aktuell och en som också funderat över detta är Ted Peters. Han skriver i *GOD – The World's Future* att;

[...] I believe theologians need a concept such as original sin to account for the human experience it articulates. Evil comes to us and we sin – these are basic elements of human experience and are symbolized in the story of Adam and Eve [...]. [...] The idea of original sin is an attempt to provide a workable concept of this universal phenomenon.²⁰

Arvsyndslärens tidiga utveckling

En av de personer som har haft mest inflytande på utvecklingen av arvsyndsläran, åtminstone i den västliga kyrkotraditionen, är Augustinus. Visserligen talade till exempel Tertullianus (skriver ca år 195-220)²¹ om ett fördärv i den mänskliga naturen som fortplantade sig genom det att födas,²² men det var först med Augustinus (354-430)²³ som detta blev format till en lära. Bakgrunden till det var den strid som blossade upp mellan Augustinus och Pelagius (aktiv runt år 400)²⁴ om vad som egentligen var grunden för frälsningen. Centrum för frågan är hur människan är beskaffad. Enligt Bengt Hägglund menade Pelagius att människan var helt fri att välja mellan ont och gott – inget hindrade från att i kraft av sig själv göra det valet. Det medförde också att

---

¹⁸ Ann Heberlein, "Synd och frälsning": 198.

¹⁹ Jesse Couenhoven, "What sin is: a differential analysis," *Modern Theology* 25, no. 4 (2009): 582.

²⁰ Ted Peters, *GOD - The World's Future*: 176.

²¹ Bengt Hägglund, *Teologins historia*: 34.

²² Hägglund, *Teologins historia*: 40.

²³ Hägglund, *Teologins historia*: 93, 96.

²⁴ Hägglund, *Teologins historia*: 113.

synd inte var något annat än de ”onda” val som gjordes. Kontentan blev att det var helt möjligt för en människa att leva syndfritt – det fanns ingen arvsynd eller annan skada i människans natur som påverkade valen. Det nyfödda barnet är helt fritt från synd, och dopet är inte en befrielse från syndens skuld.²⁵

Det här var något som Augustinus inte kunde acceptera. Han menade istället att människan visserligen skapades med full frihet att välja gott eller ont, men det var denna frihet som sedan ledde till fallet – Adams och Evas synd var konsekvensen av deras fria val av det som var fel. Valfriheten, som i själva verket kom sig av nåden, förlorades och människans natur tog överhanden. Fortfarande kan det goda väljas – men enbart vid enstaka tillfällen, genom ett övervinnande av *concupiscensen* – men människans viljeriktning är fortfarande vänd mot det onda. Det resulterar i en människa som visserligen, enligt Augustinus, har en fri vilja, men hon är endast fri att synda – i och med fallet bestäms allt handlande av den onda viljeriktningen.²⁶

Men förlusten av den fria viljan var inte syndafallets enda konsekvens – det lämnade också spår i form av skuld inför Gud. Augustinus menar att det är denna skuld som försvinner i dopet. Konsekvensen av fallet finns kvar – det är lika för alla, döpt som odöpt – men skulden är efter dopet inte längre något som räknas människan till last. Arvsyn den räknas inte längre som synd, även om människans skadade natur förblir densamma.²⁷ Det här sättet som Hägglund förstår Augustinus har dock blivit ifrågasatt, inte minst för att Augustinus framstår som lite för luthersk.

Här är alltså den stora skillnaden mellan Pelagius och Augustinus; hos den senare är människans själva väsen påverkat av den första synden – det är inte bara onda handlingar som ses som dess konsekvens. Bengt Hägglund skriver om Augustinus tolkning i *Teologins historia*;

Det första felsteget skedde genom människans fria vilja. Men i Adams fall var hela människosläktet inneslutet. Den bibliska Adam är ”människan” överhuvud; i honom äro alla sammanfattade, så att hela släktet av hans efterkommande bildar en enhet i honom. Därför ha också alla del i Adams skuld, ehuru arvsyn den hos den enskilde ej beror av viljebeslut utan ligger före alla viljehandlingar. Skuldtilståndet nedärves och borttages hos den enskilde genom dopet.²⁸

Så skulden går vidare från generation till generation, men inte bara det. Även den skadade naturen går vidare till alla kommande släktled. Augustinus föreställde sig att det var i samband

---

²⁵ Hägglund, *Teologins historia*: 113f.

²⁶ Hägglund, *Teologins historia*: 115f.

²⁷ Hägglund, *Teologins historia*: 116f.

²⁸ Hägglund, *Teologins historia*: 117.

med och tack vare sexualakten som syndafördärvet spreds vidare. Skulden kan försvinna i och med dop, men en fördärvad natur förblir en fördärvad natur. För Augustinus var den logiska slutsatsen: arvsynnen gör människan värd att förkastas av Gud.²⁹

Är syndafallet historiskt?

Kristendomen har alltid verkat i en kontext och därför alltid förhållit sig till sin omvärld. Under dess första ca 1500 åren var Bibeln den stora källan till kunskap om världen, både inom och utom religionen. Tatha Wiley skriver om detta i sin bok *Original Sin*.³⁰ I samband med upplysningen ändrades det så att den sanning som till exempel Augustinus läste i Bibeln och sedan byggde sin arvsyndslära på inte längre var den enda sanningen. Många svar började sökas utanför den ram som kyrkan och Bibeln ritade upp.

Martin Luther var fortfarande rotad i den bibliska verkligheten, men det var en syn som snart inte accepterades. Det medförde också att tanken på syndafallet och Adam och Eva som historiska händelser snart utmanades. Därmed kunde hela idén om en arvsynd börja ifrågasättas.³¹ Och ifrågasatt blev den. För att ta ett mer sentida svenskt exempel så menar Fredrik Lindström att berättelsen om skapelsen är en myt, men att ”en myt är sann eftersom den skildrar något som alltid sker och gäller.”³² Han fortsätter med att konstatera:

[...] 1 Mos 1-3 [vill] förklara människans situation så att hennes ursprungliga skapelse i Guds likhet och människosläktets synd är två samtidiga aspekter av en och samma individ och av ett och samma människosläkte. Varje människa är verkligen Skaparens bild på jorden men också den som var dag begår Adams synd.³³

En exeget som har en motsatt syn på detta är C. John Collins som efter en ganska lång utläggning säger att;

Quite briefly, I take the biblical storyline to imply that Adam and Eve are historical persons at the headwaters of the distinctly human kind.³⁴

Han skriver sedan fram några scenarion för hur detta kan kombineras med en historisk-kritisk syn. I slutändan garderar han sig ändå med;

²⁹ Hägglund, *Teologins historia*: 117f.

³⁰ Tatha Wiley, *Original Sin: Origins, Developments, Contemporary Meanings*.

³¹ Wiley, *Original Sin: Origins, Developments, Contemporary Meanings*: 103-07.

³² Fredrik Lindström, *Det sårbara livet*: 155f.

³³ Lindström, *Det sårbara livet*: 156.

³⁴ C. John Collins, "Adam and Eve as Historical People, and Why It Matters," *Perspectives on Science and Christian Faith* 62, no. 3 (2010): 158.

I admit that these scenarios leave us with many uncertainties, but these uncertainties in no way undermine our right to hold fast to the biblical storyline with full confidence.³⁵

Nancey Murphy, som skriver om relationen mellan teologi och naturvetenskap, framhåller att många kristna har svårt att kombinera exempelvis evolutionsteorin med en biblisk livssyn. Hon menar att en av anledningarna till det är att evolutionen inte medger två första människor som kunde kunna begå den första synden. För många innebär avsaknaden av ett historiskt fall att vi inte heller har behov av någon frälsning.³⁶

Ted Peters är inne på samma spår när han menar att berättelsen om Edens lustgård och dess invånare är en teologisk konstruktion som bara blir till problem om den tas mer bokstavligt än den är menad.³⁷

Är syndafallet rimligt?

På senare tid har frågan om hur arvsyndens påverkat människan blivit allt mer intressant, inte minst med tanke på en naturvetenskaplig syn på världen. Går det fortfarande att hävda att människan en gång varit perfekt och sedan hemfallit åt synd? Wolfhart Pannenberg beskriver hur arvsyndsläran från 1700-talet och framåt alltmer började upplösas, inte minst på moraliska grunder. Problemet var att människor som inte gjort något själva skulle vara ansvariga för något en obskyr förfader ensam borde bära skulden för. Det här ledde gradvis till att tanken om en kollektiv arvsynd mer och mer övergick i tanken om individuell synd. Det gjorde också att steget till en verksyndslära som grundades i moralism inte blev så långt.³⁸

Även naturvetenskapen har bidragit mycket till det här tänkandet, inte minst som den nya auktoriteten att bygga teologin på. Längre stod de långt ifrån varandra, en "bibeltrogen" och en "vetenskaplig" syn, men på senare tid har fler och fler försökt föra dem närmare varandra. Så skriver till exempel Abraham van de Beek vid Stellenbosch University i Sydafrika:

[...] both stories about the origin of humanity—one an evolutionary approach and the other this story of Genesis—come close together in their telling. The biblical story about the first human beings tells about the beginning of sin and human culpability. The story of evolution

---

³⁵ Collins, "Adam and Eve as Historical People, and Why It Matters," 161.

³⁶ Nancey Murphy, "Natural Science": 556.

³⁷ Peters, *GOD - The World's Future*: 176.

³⁸ Wolfhart Pannenberg, *Systematic Theology - Volume 2*: 231-38.

implies that one day a human being became aware of guilt for the first time, after human development had reached the point that primates could distinguish between good and evil.³⁹

Gemensamt för alla de aktuella frågorna inom arvsyndsområdet är att de går tillbaka på människosyn. Oavsett om diskussionen gäller om Adam och Eva fanns eller om arvsynen gäller alla lika mycket så uppstår frågan hur människor står i relation till Gud och till varandra. Det gör den frågan extra intressant ur ett pastoralt perspektiv. Ett ställningstagande i frågan påverkar också i sin tur all teologi, för om vi faktiskt inte alla är skadade av synden så finns det teoretiskt en möjlighet att leva syndfritt och perfekt. Varför skulle den person som lyckas med det i så fall behöva bli frälst?

Teologen Trevor Hart slog i sin artikel i *Christian Doctrine* (1997) fast att;

What is needed [...] in our day is some serious attempt to grapple with this vital foil to the good news, some attempt to translate and explore afresh the meaning and implications of the doctrines of fall and original sin.⁴⁰

Är syndafallet aktuellt?

Jag tror att det är detta, en sorts dogmernas renässans, vi börjar se prov på nu. Det finns en tydlig drivkraft att sätta kristendomen i relation till sin samtid, fast med vad jag skulle vilja kalla en större hänsynsfullhet till den kristna traditionen. Under de senaste åren har också ett nyväckt intresse för inte minst Martin Luther kommit i dagen. I vårt närområde finns i Finland en omfattande Lutherforskning, inte minst den ”finska skolan” med Tuomo Mannermaa som kanske främsta representant. Här i Sverige väntar en bokserie som behandlar nytolkning av lutherska läror, baserad på forskningsprojektet *Luthersk teologi och etik – i ett efterkristet samhälle*. Eva-Lotta Granténs *Utanför paradiset* är först ut i den. Anna Karin Hammars avhandling passar också in i den här utvecklingen. Även Kjell Petersson, präst och teologie doktor, har 2012 kommit ut med boken *Född av vatten och Ande*, där han går igenom dopet, dess rötter och betydelser. Han behandlar naturligtvis också arvsynen och dess koppling till dopet.

Ytterligare ett mycket aktuellt bidrag till samtida luthersk tolkning av arvsyndsläran ges i det nyligen ibruktagna förslaget till ny handbok för Svenska kyrkan. Arbetet, som innebär en genomgripande revision av 1986 års handbok, initierades 2006 och har i nuläget nått till ett försöksstadium. Det innebär att minst 20 % av Svenska kyrkans församlingar (muntligen har jag

³⁹ Abraham van de Beek, "Evolution, Original Sin, and Death," *Journal of Reformed Theology* 5, no. 2 (2011): 209.

⁴⁰ Trevor Hart, "Redemption and fall": 204.

hört att ca 35 % av församlingarna har valt att delta) är remissinstanser där förslaget skall provas under ett kyrkoår (1 söndagen i advent 2012 till och med Domssöndagen 2013). Erfarenheterna från denna försöksverksamhet kommer sedan ligga till grund för det slutförslag till ny Kyrkohandbok för Svenska kyrkan som väntas antas av Kyrkomötet hösten 2015.⁴¹

---

⁴¹ Läs mer om Kyrkohandbokens förnyelse på www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645475

Kapitel 3 – Det lutherska arvet

Presentation av Bengt Hägglund

Bengt Hägglund föddes 1920, prästvigdes 1944 och doktorerade 1951. Mellan 1969-87 var han professor i kristendomens idéhistoria vid Lunds universitet.⁴² Hägglund har skrivit många böcker, inte minst sådana som använts och används flitigt i teologiska utbildningar. Ett av hans mest kända verk är *Teologins historia: En dogmhistorisk översikt* som skrevs 1956 och sedan dess har kommit ut i fem upplagor. I det här kapitlet har jag utgått från hans bok *De homine* och kompletterat med *Trons mönster*.

Presentation av *De homine* och *Trons mönster*

I *De homine* beskriver Bengt Hägglund människoupfattningen i äldre luthersk tradition, något som enligt honom själv är ”något som tydligt inverkar både på utgångspunkten för den teologiska reflexionen och på teologins innehåll.”⁴³ Därför är det grunden för att göra teologi som han beskriver. Tidsperioden ”äldre luthersk tradition” syftar på tiden från reformationens genombrottsår fram till och med Johann Gerhards författarskap. *Trons mönster* är Bengt Hägglunds handledning i dogmatik där han punkt för punkt går igenom just dogmatikens huvudfrågor, en genomgång av det han kallar för ”trons mönster”. För båda böckerna gäller att jag har inriktat min läsning på de avsnitt som uttryckligen tar upp arvsyndsläran.

Det lutherska arvet genom Hägglund

Martin Luther hade kvar mycket av de augustinska tankarna i sin arvsyndslära. Bengt Hägglund understryker i *De homine* att Luther, precis som Augustinus, menade att människan till sitt väsen var syndare helt igenom. Detta gällde även om hon genom dopet blivit befriad från syndens skuld – naturens fördärv fanns kvar.⁴⁴

Syndens väsen var, enligt Luther, inte något som gick att inse, utan det var endast Guds Ord som kunde uppenbara det. Människan kunde alltså inte med förnuftet inse sin synd och skuld, vilket gjorde bekännelsen att vara syndare till en insikt baserad på tro. Syndens

---

⁴² Nationalencyklopedin, *Vem är det 2007: svensk biografisk handbok*: 280.

⁴³ Förordet i Bengt Hägglund, *De homine*.

⁴⁴ Hägglund, *De homine*: 103f.

konsekvenser erfars med något som med ett begrepp lånat från den vårdvetenskapliga diskursen kan kallas den "levda kroppen".⁴⁵ Därför förstås naturligtvis dessa som verkliga och påtagliga. Men vidden av det naturens fördärv som är människans själva väsen kan bara inses med tron genom "Andens insikt, vilken bibringas människan genom uppenbarelsen i Ordet."⁴⁶ Människans bestämning av arvsyndens kunde därför ställas upp bredvid hennes bestämning som Guds avbild, *imago Dei*, som parallella beskrivningar av människans antropologi. De pekar båda på hennes relation till Skaparen, men inte på hennes relation till världen eller till medmänniskorna.⁴⁷

Hägglund poängterar att den lutherska människouppfattningen många gånger har uppfattats som pessimistisk, men att människan i sin helhet inte måste döma ut som omöjlig och oförfärdlig. Han fortsätter med att peka på att Luthers syn inte innebär att det är omöjligt för människor att göra gott mot andra människor. Som människa kan man förvänta sig att både möta och dela med sig av godhet, men det handlar om ett rent mänskligt plan. Synen, eller insikten, att människan är syndare handlar om relationen till Gud och den insikten kan endast fås genom "Ordets och Andens ljus."⁴⁸

För Hägglund är berättelsen om Adam och Eva en berättelse om hur människans olydnad leder till att det som hon skapades till, gemenskap med Gud, inte längre är möjlig. Här hittas också syndens ursprung. Roten till det onda är i Hägglunds läsning av Luther de ödesdigra händelserna i Edens lustgård som för alltid förändrade människans livsförutsättningar. Men det värsta är, enligt Hägglunds tolkning, inte själva ätandet av frukten, eller brottet mot Guds befallning, utan den otro som var grunden till det som hände. Djävulen frestade inte till någon särskilt svår synd, nej, genom ormen lockades först Eva och sedan Adam till att tvivla på Guds ord. Tvivlet ledde sedan till olydnad. Därför är denna händelsekedja att betrakta som ursynen, för ursprunget till all synd är "otro, falska tankar om Gud, avvikande från Guds ord."⁴⁹

Bengt Hägglund skriver att för Luther så är det händelseriktningen som är det viktiga här; människan föll inte på grund av att Adam och Eva åt av frukten – det var tack vare fallet som de tvivlade på Guds Ord, och som konsekvens smakade det som var förbjudet. Trots att människan var skapad till Guds avbild och menad för ett liv i gemenskap med Gud så blev lockelsen för stor

---

⁴⁵ Begreppet kommer från Drew Leder och innebär att upplevelser erfars med hela kroppen, hela vårt jag. Se Drew Leder, *The Absent Body*: 1., försvenskat i Gary Kielhofner, *Model of Human Occupation: Teori och tillämpning*: 71.

⁴⁶ Hägglund, *De homine*: 104.

⁴⁷ Hägglund, *De homine*: 104.

⁴⁸ Hägglund, *De homine*: 105.

⁴⁹ Bengt Hägglund, *Trons mönster*: 46f; Hägglund, *De homine*: 106.

och tvivlet på Guds Ord var ett faktum. Det är detta som i Hägglunds luthertolkning är arvsyndens, ”den är människans uppror mot Gud, det förstörda gudsförhållandet, men samtidigt ett konkret fördärv, som sträcker sig till kropp och själ, märg och ben, intellekt och vilja.”⁵⁰

Luthers arvsyndslära

När då Adam och Evas otro, i Luthers ögon, ledde till deras förvisning ur Edens lustgård, vad har det med oss att göra? Hägglund skriver att Martin Luther, och med honom den tidiga lutherska arvsyndsläran, till stor del utgår från Romarbrevet 5;

Genom en enda människa kom synden in i världen, och genom synden döden, och så nådde döden alla människor därför att de alla syndade.⁵¹

Hägglund understryker dock att för Luther låg inte fokus på att synden ärvdes utan på att människans hela natur, tack vare Adams fall, är präglad av synden, döden och domen.⁵²

För Luther är synd alltså inte enstaka handlingar som kan räknas människan till last. Istället är synden de konsekvenser som kommer av det tillstånd människan befinner sig i. Människan är inte längre en del av Guds rike, hon står under ett annat välde, en ond makt. Först i och med dopet är ordningen återställd och människan tillhör återigen Guds rike. Men det handlar inte bara om det, nej, synden, eller arvsyndens, är inte bara en yttre påverkan, tillstånd eller skuld – människan i sig själv är skadad. Den mänskliga naturen är inte längre fulländad och det är denna skada som vänder viljan till det onda och yttrar sig som onda handlingar. Det är en skada som har drabbat alla människor på samma sätt, det går inte att avgöra någon grad eller storlek på skadan. Att vara människa är att bära på arvsyndens konsekvens.⁵³

En kritik mot den lutherska arvsyndsläran har varit att den gör allt som har med kroppen att göra till synd och att också kroppen i sig själv är syndig. I *Trons mönster* kallar Bengt Hägglund identifikationen mellan synd och kroppslig begärelse för en misstolkning som reformatörerna vände sig emot.⁵⁴ I *De homine* skriver han att det som Gud har skapat gott (människan som hon är) fortfarande är gott i sig själv. Däremot kan även det som har skapats gott användas i onda syften och handlingar. Att Skapelsen är god är ingen garanti eller vaccination

---

⁵⁰ Hägglund, *De homine*: 110.

⁵¹ Romarbrevet 5:12, *Bibel 2000*

⁵² Hägglund, *De homine*: 111.

⁵³ Hägglund, *De homine*: 112-14.

⁵⁴ Hägglund, *Trons mönster*: 48.

mot synd – när människan, påverkad av sin fördärvade natur, bryter mot Guds ordning spelar det ingen roll hur hon är skapad.⁵⁵

Ett viktigt begrepp här är *concupiscensen*, begäret. Till skillnad från den katolska uppfattningen, där *concupiscensen* inte räknas som synd – synden framträder först i och med den onda handlingen, så menade Luther att redan begäret var att räkna som synd, som ett uttryck för människans missbruk av Guds gåvor. Och detta begär finns kvar även hos den som rättfärdiggjorts, och räknas som synd. Luther såg *concupiscensen* som människans benägenhet till det onda. Den är innebörden av arvsyndens fördärv. I *Trons* mönster beskriver Hägglund samma sak med andra ord; *concupiscensen* är självkärleken som ”leder till en förvänd ordning, där det som i själva verket är skadligt eller av tvivelaktigt värde eftertraktas.”⁵⁶ Visserligen kan människan genom Andens gåva (given i pånyttfödelsen) övervinna och hålla begäret i schack, men det finns fortfarande kvar, ända till döden.⁵⁷

Det var centralt för Martin Luther att människans natur var skadad. Den skolastiska uppfattningen att förnuft och vilja inte var påverkade av arvsyn den var inget som imponerade på honom. När de förra kunde hävda att dopet renade från arvsyn den och tog bort dess skuld var Luther av en helt annan åsikt; han såg, liksom Augustinus, arvsyn den som ett gift som lämnar människan sjuk. Arvsyn den kunde för Luther inte heller försvinna – i dopet blir människan förvisso befriad från att tillräknas skulden, men den finns kvar under människans hela liv.⁵⁸

Hos skolastikerna fann Luther också ytterligare en uppfattning om människan som han inte delade i deras dualistiska antropologi. Han tyckte inte att det gick att helt skilja mellan människans kropp och ande. När skolastikerna menade att *concupiscensen* enbart påverkade det kroppsliga hävdade Luther att arvsyn den, eftersom den omfattade hela människan, var något fördolt och ”andligt” i henne. Kunskapen och insikten om att människan är syndare kan endast fås genom Guds Ord – den hör till tron och förstås inte av alla.⁵⁹

Bengt Hägglund framhåller att just denna helhetssyn på människan var viktig för Luther. Den gör också att synden aldrig kan bli en enbart abstrakt tankekonstruktion om otro och skadad Gudsrelation. Allting i människan hör ihop, så även arvsyndens påverkan på förnuft och vilja och

---

⁵⁵ Hägglund, *De homine*: 114.

⁵⁶ Hägglund, *Trons mönster*: 48.

⁵⁷ Hägglund, *De homine*: 114f; Hägglund, *Trons mönster*: 48.

⁵⁸ Hägglund, *De homine*: 116.

⁵⁹ Hägglund, *De homine*: 117f.

dess konsekvenser i form av handlingar. Det finns inget tillstånd eller tillfälle i livet då människan förblir opåverkad eller frikopplad från sig själv – först den kroppsliga döden är *concupiscensens* ändhållplats.⁶⁰

En viktig sak att komma ihåg när det gäller Luthers arvsyndslära är begreppet *coram Deo* (inför Gud). Synen på människan som till sitt innersta väsen syndare gäller just inför Gud – inför Skaparen själv går det inte att förstå sig eller dölja något. Arvsynden präglar människans hela uppenbarelse och inga delar, varken kroppsliga eller själsliga, kan skiljas ut och undantas. Det innebär dock inte att människan betraktad av andra människor endast kan sägas vara utan goda sidor och egenskaper. Faktum kvarstår dock; fortfarande är människan präglad av den skadade naturen, källan till allt det som yttrar sig som synd och ondska i människans handlingar, ord och tankar.⁶¹

Hägglund beskriver i *De homine* hur Luther såg på samspelet mellan just naturen och den kroppsliga människan. Han använde sig av skillnaden mellan *actus primus* och *actus secundus*, som fanns i den aristoteliska läran. *Actus primus* utgjordes av förmågan, eller kraften till en handling medan *actus secundus* var själva handlingen. Alltså, den handling som människan utför har sin grund i hennes själva beskaffenhet, eller förmåga till handling. Bengt Hägglund exemplifierar med att så som synförmågan förhåller sig till seendet, så förhåller sig själen (eller hjärtat, livet) till handlingen människan gör. *Ergo*, goda handlingar kan bara växa fram ur ett gott hjärta – utan tro och gudsfruktan kan inga verkligt goda handlingar ske.⁶²

Med detta som bakgrund verkar arvsynden hos Luther som en dold, inre kraft som ger energi åt *concupiscensen* och verkar impulserna till synd och ont, eller kanske snarare verkar oförmågan att avstå det som är synd och ont. Arvsynden styr hela människans inriktning och;

dess karaktär av synd ligger dels däri, att den är fientlig mot Gud och framstår som ett människans uppror mot Guds vilja, såsom gudsfrånvändhet, otro, dels däri att den yttrar sig såsom ett allomfattande fördärv i hennes natur, skadegörande i sina verkningar, förstörande den skapelse, som utgår ur Guds hand.⁶³

I *Trons mönster* skriver Hägglund att "[f]öreställningen om arvsynden [...] är en ofrånkomlig förutsättning i den bibliska människouppfattningen."⁶⁴ Dock är "arvsynd" ett

---

⁶⁰ Hägglund, *De homine*: 118f.

⁶¹ Hägglund, *De homine*: 124-26.

⁶² Hägglund, *De homine*: 126f.

⁶³ Hägglund, *De homine*: 128.

⁶⁴ Hägglund, *Trons mönster*: 49.

begrepp som lätt kan missförstås. Begreppet ”ursprungssynd” ”anger från en synpunkt bättre vad det är fråga om.”⁶⁵

Sammanfattning

Bengt Hägglunds läsning av Luthers arvsyndslära innebär sammanfattningsvis utifrån min första delfråga i inledningskapitlet (hur arvsyn den beskrivs och vilken roll Adam och Eva-berättelsen i Genesis ges) att arvsyn den är ”människans uppror mot Gud, det förstörda gudsförhållandet, men samtidigt ett konkret fördärv, som sträcker sig till kropp och själ, märg och ben, intellekt och vilja.”⁶⁶ Den drabbar alla människor på grund av fallet, den konkreta, historiska händelse då de första människorna, Adam och Eva, bröt mot Guds befallning. Det är tack vare detta som människans natur har skadats, en skada som drabbar alla människor genom deras egenskap av att vara just människor. Fallet har också lämnat kvar en skuld inför Gud. Det går dock inte att hävda att Hägglund själv står för en tolkning att syndafallet är strikt historiskt, däremot att det är en beskrivning av en process som är verklig för människan.

I och med detta är det också tydligt att det nyfödda barnets situation och relation till arvsyn den inte är annorlunda; barnet är människa, alltså också bärare av en skadad natur och dessutom delaktig i skulden som består från fallet. Självklart kan barnet inte anses ha begått några synder, men det var för Luther inte heller frågan. Döpet var en väg bort från skulden – när barnet (eller den vuxne) döpts tillräknades hon inte längre någon skuld, men döpet kunde inte ta bort skadan i naturen. Arvsyndens skuld handlade inte om att göra, utan om att vara.

Sammantaget är det tydligt att Hägglund menar att arvsyn den var oerhört viktig för Martin Luther och att han gav den stor plats i sin kristendomstolkning. Det var den som gav Luther förutsättningarna som han sedan kunde bygga hela sin antropologi på, vilken i sin tur ledde honom till tolkningarna av hur Gud genom Kristus och Ande verkar en människas förändring. Min uppfattning är att Bengt Hägglund för vidare denna inställning, vilket tillsammans med hur han själv betonar läran i *Trons mönster* gör det svårt att se att han kan tänka sig en kristendom som vill stå i en luthersk tradition som inte samtidigt har med arvsyndsläran som ett viktigt fundament för hela sitt lärobygge.

---

⁶⁵ Hägglund, *Trons mönster*: 49.

⁶⁶ Hägglund, *De homine*: 110.

Kapitel 4 – Anna Karin Hammar

Presentation av Anna Karin Hammar

Anna Karin Hammar är född 1951, prästvigd 1975 för Lunds stift och disputerade 2009 vid Uppsala universitet på avhandlingen *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament* (det är den som är i fokus i det här kapitlet). Hammar var en av kandidaterna i ärkebiskopsvalet 2006, då hennes bror K.G. Hammars efterträdare skulle väljas. Hon kom på fjärde plats med ca 9 % av rösterna. För närvarande arbetar hon vid Uppsala stift som stiftsadjunkt för själavård. Som kuriosita kan nämnas att Hammar, liksom Eva-Lotta Grantén, tjänstgjort i Landskrona församling. Anna Karin Hammar är också ledamot av Svenska kyrkans läronämnd.⁶⁷

Presentation av avhandlingen *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*

I sitt avhandlingsprojekt har Anna Karin Hammar fokuserat på dopets innebörd och ritual i Svenska kyrkan. Hon har valt undertiteln *Dopteologi i mötet mellan tradition och situation*, och det är också en bra beskrivning på vad hon försöker göra; en genomgång av företeelsen dop sådan den tar sig ut i Svenska kyrkans samtid. Hon skriver själv om avhandlingens syfte:

Syftet med avhandlingen är att undersöka teologiska föreställningar vid dop av barn samt att utveckla några teologiska föreställningar i samband med dop av barn som kan vara trovärdiga i Svenska kyrkans kontext.⁶⁸

Som synes har Hammars primära intresse varit dopet, vilket inte är det som är mitt fokus i den här uppsatsen. Därför har jag valt att inrikta mig på de delar av avhandlingen som direkt berör arvsynsfrågan och –läran. Det innebär i sin tur att jag ändå kommer att redogöra för Anna Karin Hammars syn på frågor som kan tyckas ligga en bit ifrån mitt huvudsakliga syfte. Jag menar att dessa tillfällen trots det tjänar uppsatsens syfte och bidrar med perspektiv som annars skulle gå förlorade.

---

⁶⁷ Anna Lena Wallström, "Wejryd vann provval till ärkebiskop," Göteborgs-Posten, <http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.178914-wejryd-vann-provval-till-arkebiskop>; Lisbeth Brattberg, "Ingen ny ärkebiskop i dag," Dagens Nyheter, <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ingen-ny-arkebiskop-i-dag>; "Team, Främjande/tillsyn," Svenska kyrkan, Uppsala stift, <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=837084>.

⁶⁸ Anna Karin Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 3.

Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament

Anna Karin Hammar har i sin avhandling utgått från tre olika problemområden som hon ansett vara viktiga för teologins möte med den svenska nutida kontexten. Ett av dessa problemområden är destruktionen och arvsynden. Hon har undersökt hur den erfarenhet som människor har av det som den kristna traditionen kallar synd idag kan förstås i relation till läran om arvsynd. Genom att i tur och ordning undersöka destruktion och arvsynd utifrån (1) pastorala erfarenheter (som hon samlat in från präster i Uppsala stift), (2) analys av hur BEM-dokumentet⁶⁹ tar upp frågan och (3) analys av dopordningar (dopordningen i Svenska kyrkans kyrkohandbok från 1986 [HB86] samt Alingsåsdopordningen⁷⁰) försöker hon identifiera problem och skriva fram en konstruktiv dopteologi som bättre kan svara mot de behov och den verklighetsuppfattning som finns i Sverige idag.⁷¹

Kortfattat blir några av de slutsatser Hammar drar från arbetet med punkt (1) att många präster har mött dopföräldrar som är tveksamma och ställer sig främmande till talet om arvsynd och till dopritualets befrielsebön och tal om ondska. Samtidigt, vilket framkommer särskilt då odöpta barn dör, är föräldrar oroliga för vad som händer med odöpta efter döden.⁷² När det gäller punkt (2) lyfter Anna Karin Hammar fram att begreppet arvsynd inte nämns över huvud taget i BEM-dokumentet. Det som benämns ”destruktion” kan vara av olika slag – mest konkreta, menar Hammar, blir beskrivningarna av destruktion i form av samhällsförhållanden. Hon framhåller också Svenska kyrkans officiella svar på BEM-dokumentet, där det kritiserades att ”ondskan” och ”syndafördärvet” saknades i framställningen. Hammar menar att Augsburgska bekännelsens tal om dopet som befrielse från syndens skuld tydligt lyser igenom i svaret från Svenska kyrkan. Hon påpekar också att BEM-dokumentets funktion som ett ekumeniskt ställningstagande kan förklara frånvaron av tolkningar på detta område, där olika kristna traditioner står långt ifrån varandra teologiskt.⁷³

När det gäller dopordningarna (punkt (3)) konstaterar Hammar att det i HB86:s dopordning finns ett, och endast ett explicit uttryck för arvsyndsläran, nämligen i befrielsebörens

---

⁶⁹ **Baptism, Eucharist, Ministry** – även kallat Limadokumentet – är ett ekumeniskt dokument från Faith and Order-kommissionen inom Kyrkornas Världsråd som söker utveckla en gemensam syn på dop, nattvard och ämbete hos medlemskyrkorna. Nationalencyklopedin, sökord: Limadokumentet.

⁷⁰ Alingsåsdopordningen är en försöksordning använd i Alingsås församling i Skara stift.

⁷¹ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 10f.

⁷² Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 41-43.

⁷³ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 54-56.

”...blir renade från syndens skuld.” Denna bön kan dock bytas ut mot ett alternativ som inte nämner vare sig synd eller skuld. Hammar pekar vidare på att just formuleringen ”syndens skuld” är märklig, då den saknas både i dopordningen från 1942 års handbok och i förarbetena till HB86. I dopordningen saknas också en avsägelse av djävulens makt (*abrenuntiation*) – något som finns i övriga nordiska lutherska folkkyrkor.⁷⁴

I Alingsåsdopordningen saknas referenser till både synd i allmänhet och arvsynd. Följaktligen är även befrielsebönen borta. Anna Karin Hammar menar att det inte är överraskande med tanke på Svenska kyrkans tradition av att vara känslig för samhällets verklighetsuppfattningar, där synd (eller destruktion) av många inte längre uppfattas som något reellt.⁷⁵

Anna Karin Hammars syn på arvsynden

Som säkert framgått av ovanstående så är Anna Karin Hammars mål med sin avhandling att utforma en dopteologi som kan anses vara trovärdig i dagens Sverige, inte att utforma en modern arvsyndslära. Dock måste hon ju de facto förhålla sig till arvsynden eftersom den är en så framträdande del av den svenskkyrkliga lutherska traditionen. Det är alltså utifrån de här förutsättningarna som följande genomgång skrivs.

Hammar menar, och refererar även Eva-Lotta Grantén, att det i och för sig inte är orimligt för nutidsmänniskor att det finns negativa egenskaper hos människan (exempelvis fallenhet för egoism, inskränkt i sig själv) som också kan sägas gå i arv. Problemet med en arvsyndstanke är mera att det idag anses helt orimligt att ett litet nyfött barn är i behov av rening från synd och skuld.⁷⁶ Däremot menar Hammar att människor måste kunna känna att teologin är möjlig att förstå i den tid den görs och används.

Med hjälp av den katolske teologen Stefan Dartman visar Hammar på två tydliga tolkningstraditioner av arvsynden; en från Augustinus och en från Irenaeus. I den förres tradition är arvsynden en närvaro av en destruktiv makt som kommer sig av människans fria vilja. Den går inte att undvika, och dopet är nödvändigt för att befrias från syndens skuld och undgå att leva åtskild från Gud. I den senares tradition är arvsynden en skada ”som övervinns i skapelsens

---

⁷⁴ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 103-05.

⁷⁵ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 106f.

⁷⁶ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 182.

fullkommande i Kristus.” Till dem lägger Hammar ett tredje synsätt, som hon beskriver som ett ”starkt avstånd från arvsynen som begrepp.”⁷⁷

Hammar redogör också för några, vad hon kallar för, avståndstaganden och omtolkningar av arvsynen. Mycket kort kan dessa sammanfattas som att arvsynen är (1) del i ”en predestinationslära som är oförenlig med en kärleksfull Gud”, (2) en ”*tolkning* av människolivets ofullkomlighet” eller (3) ett ”uppror mot skapelsen [...] som skadar jorden och dess innevånare [...] och därmed Gud.”⁷⁸ Utifrån detta utvecklar Anna Karin Hammar en egen, kritisk tolkning av arvsynen.

Det första Hammar slår fast är att det inte är ”rimligt att ärva skuld för andras synder, även om det så gällde de allra första människornas synder.”⁷⁹ Hon framhåller vidare att ett mer rimligt sätt att tänka är att människan ärver ansvar – vi möter (ärver) situationer som ställer oss inför ansvar på grund av de handlingar som tidigare levande människor gjort. Med slutförvaring av kärnbränsle som exempel visar Anna Karin Hammar på hur de val, positiva som negativa, som tidigare generationer gör påverkar kommande generationers liv. Hon lyfter sedan tanken att Augustinus med frälsning från arvsynd talade om sätt att ta ansvar för den destruktions som då var känd. Nutida teologi behöver i så fall inte kopiera Augustinus lösningsförslag, utan själv finna sätt att ta ansvar för den destruktions som vi upplever idag utifrån den kunskap vi idag har (om alltifrån världens uppbyggnad, historien, samhället etc.). Risken, enligt Hammar, är att en sådan inställning lätt identifierar destruktions och synd med enbart viljehandlingar och inte, som den augustinska traditionen, som något ständigt närvarande som kunde härledas till Adam.⁸⁰

Genom tanken på arvsansvar blir dopet inte så mycket ett befriande från skuld som ett rustande av dopkandidaten för ett liv i en värld präglad av destruktions.⁸¹ Dopet öppnar för att möta livet i gemenskap med Gud och andra människor. Med en sådan här syn blir det heller inget problem att motivera dop av nyfödda, för bara genom att vara född är barnet del av ett samhälle vars ”ekologiska fotavtryck” är långt större än vad jorden egentligen klarar av. Barnet är

---

⁷⁷ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 182.

⁷⁸ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 186f.

⁷⁹ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 188.

⁸⁰ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 188f.

⁸¹ Hammar jämför med Andens roll vid Jesu dop; i dopet utrustas dopkandidaten med en Guds kraft som sedan följer med genom livet, styrker och ger riktning.

en del av destruktionen, fast utan att ha orsakat den. Dock krävs här en balans mellan att som människa vara ansvarig och offer.⁸² Hammar skriver;

En människa kan inte med bevarad rättskänsla stå med skuld eller dömas för andras synder och inte heller med bevarad mänsklighet förhålla sig likgiltig till andras lidanden och till de ekologiska och ekonomiska sammanhangen.⁸³

Anna Karin Hammar menar att det går att utforma en dopteologi som tydligt distanserar sig från tanken på arvsynd förstådd som ett människans fördärv, från födseln förknippad med synd och skuld. Det skulle i så fall vara ett brott med den augustinsk-lutherska traditionen, men ett brott som Hammar menar kan finna stöd hos andra kristna traditioner. Och dessutom ett brott som gör det lättare för människor att acceptera en arvsyndslära. Ändå menar hon att det går att vinna något på att ha kvar en lära om arvsynden, som en förklaring till att människor är syndiga och destruktiva – till och med onda – trots att varken människor eller skapelse är onda. Den erbjuder också en förklaring av verkligheten som inte kräver en ond Gud. Nyckelordet blir ansvarighet – människan är ansvarig.⁸⁴

Enligt Hammar finns det också tankar att ta vara på från Paul Ricoeur. Han menade att arvsyndsläran visar att det onda varken har substans, natur eller varande – det utgår från mänskligheten. Hammar pekar på att arvsyndstraditionen kan bli en källa till inspiration att bejaka livets gåva och ansvar. ”Den är också en inbjudan till att bekänna sin egen synd och skuld.”⁸⁵

Sammanfattning

Sammanfattningsvis, utifrån inledningsfrågan om Adam och Eva, så är Anna Karin Hammar inte särskilt tydlig alls om hur hon ser på dessa två. En sak kommer emellertid fram; att även om de skulle ha funnits är det helt orimligt att människan tillräknas skuld på grund av något Adam och Eva har gjort. Min uppfattning är ändå att hon ansluter sig till gängse nutida syn att det är tvivelaktigt att Adam och Eva konkret existerat som de två första människorna.

I fråga om hur det nyfödda barnet beskrivs så menar Hammar att det inte är omöjligt att tänka sig att barnet, såsom tillhörande människosläktet, också har en delaktighet i den

---

⁸² Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 189f, 93.

⁸³ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 190.

⁸⁴ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 191-93.

⁸⁵ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 193.

destruktion som världen är präglad av (jag läser det som att delaktigheten också ligger i de *framtida* handlingar barnet kommer göra). Döpet innebär inte något befriande från skuld utan ses av Hammar mer som något som rustar barnet för ett liv i en plågad värld.

Sammantaget blir arvsynden inte bärande och central för Anna Karin Hammar, men den är heller inte något som bara kan tas bort ur kristendomen. Det behövs förhållningssätt för att förstå dels den verklighet med ondska och lidande som människan lever i, dels frågor om hur denna verklighet skall göras bättre. En iakttagelse är att Hammars arvsyndslära till största delen handlar om att förklara människors förhållande till varandra, inte i förhållande till Gud. Den blir något av ett svar på människors existentiella ångest, ett förenande med andra som säger att fler är i samma situation. Jag tolkar Hammars tankar som att läran om arvsynd på ett konstruktivt sätt kan ge verktyg som leder teologin framåt. Dock inte om arvsynden tolkas som en explicit skuld för de händelser som beskrivs som syndafallet.

Kapitel 5 – Eva-Lotta Grantén

Presentation av Eva-Lotta Grantén

Eva-Lotta Grantén är född 1961, prästvigd 1986 och doktor i teologisk etik sedan 2003. Hon har tidigare arbetat som komminister i Landskrona församling med ansvar bland annat för projektet Brobygge som syftade till att sudda ut gränser i samhället, gränser mellan rika och fattiga, svenskar och invandrare etc.⁸⁶ För närvarande arbetar Eva-Lotta Grantén som chef på utvecklingsenheten vid Lunds stift samt är en av forskarna i forskningsprojektet *Luthersk teologi och etik – i ett efterkristet samhälle* vid Uppsala universitet.

Presentation av boken *Utanför paradiset*

Utanför paradiset är den första boken att komma ut som ett resultat av ovan nämnda forskningsprojekt vid Uppsala universitet. Eva-Lotta Grantén har intresserat sig för arvsyndsläran och dess funktion och ställning i luthersk kristendom, framförallt hur den skulle kunna uttryckas i Svenska kyrkan. Hon har formulerat den frågeställning hon har arbetat utifrån med orden: "[är det] möjligt att utforma en teologi och etik kring arvsynd – med avstamp i en luthersk tradition – som framstår som rimlig i dag, och hur [skulle den] kunna se ut."⁸⁷

Grantén sätter sig själv i dialog med många olika teologer och tänkare, såväl som företrädare för naturvetenskapen. Främst av hennes samtalspartners är nog ändå Reinhold Niebuhr och Ted Peters, som har gett många uppslag i den nytolkning av arvsyndsläran som är bokens mål och resultat.

Utanför paradiset

Eva-Lotta Granténs projekt börjar med att hon slår fast det hon menar vara arvsyndsläran uppgift; "Läran om arvsyn den uttalar sig om konsekvenserna av det för varje medlem av arten människa gällande *läget*, och relaterar också till de mänskliga förmågor vi har."⁸⁸ "Läge" blir för Grantén de livsvillkor människor lever under, det som det innebär att vara människa. Det är detta läge hon menar kan tydas med en nytolkad arvsyndslära. För det är viktigt, menar hon, att

⁸⁶ Anna Söderquist, "Barnatro blev till prästyrke," Helsingborgs Dagblad, <http://hd.se/landskrona/2012/01/17/barnatro-blev-till-prastyrke/>.

⁸⁷ Eva-Lotta Grantén, *Utanför paradiset*: 13.

⁸⁸ Grantén, *Utanför paradiset*: 12. Min kursivering.

kyrkans läror i allmänhet, och i det här fallet arvsyndsläran i synnerhet, kan tala till och vara begriplig för nutidsmänniskor.

Tidigt i boken sätter Grantén upp kriterier för hur hon skall kunna bedöma och utvärdera sina slutsatser. En avgörande utgångspunkt är att teologin måste kunna förstås utifrån den världsbild människor har. Detta första kriterium kallar hon *korrelationskriteriet*. Grantén menar att mycket av det motstånd människor känner till den klassiska arvsyndsläran kommer sig av att den faktiskt bygger på en världsbild som inte längre anses stämma med verkligheten. En tolkning som inte går ihop med naturvetenskapen är inte trovärdig idag.⁸⁹

Det andra kriteriet kallar Eva-Lotta Grantén för *relevanskriteriet*. Det bottnar i människors självförståelse och innebär att den arvsyndslära som blir resultatet både skall framstå som meningsfull och stå i samklang med nutidsmänniskors erfarenheter.⁹⁰

Det tredje och sista kriteriet bygger på att Grantén menar att alla tolkningar inte är lika önskvärda och därför bedömer sin arvsyndslära utifrån vad den får för konsekvenser för en helhetssyn på teologi och människa. Rent praktiskt har hon valt att se på hur olika tolkningar påverkar synen på barn i relation till arvsynden. Med hjälp av detta, som hon skriver, *pragmatiska kriterium* finns det möjlighet att bedöma hur tillämpbar en tolkning i slutändan är. Dock ser Grantén detta kriterium som svagare än de tidigare två. Det tre kriteriernas huvudsyfte är att ge verktyg för att påvisa den rimlighet i arvsyndskäran hon gett sig på att söka genom sitt projekt.⁹¹

Människor – grunden för arvsyndsläran

”[Det är] nödvändigt för en teologisk antropologi att ha en dialog med andra discipliner som studerar människor”⁹² skriver Eva-Lotta Grantén och pekar på vikten av att den världsbild som arvsyndsläran förutsätter stämmer överens med den verklighetsuppfattning människor av idag har. Det första som behöver funderas över är Adam och Eva – fanns dessa två eller inte? I och med upplysningen och naturvetenskapens landvinningar framstod tanken på ett urpar som allt mer osannolik. Denna inställning har också fått medhåll från exegetiskt håll. Grantén refererar exegeten Claus Westermann som menar att den stora missuppfattningen av Genesisberättelsen är att den skulle vara historisk. Han menar att den istället är en ursprungsberättelse;

---

⁸⁹ Grantén, *Utanför paradiset*: 27f.

⁹⁰ Grantén, *Utanför paradiset*: 28f.

⁹¹ Grantén, *Utanför paradiset*: 29.

⁹² Grantén, *Utanför paradiset*: 34.

Berättelsen om Adam och Evas utdrivande ur paradiset är inte främst heller kausal till sin karaktär enligt Westermann, utan existentiell. Den ger svar på frågan hur det kommer sig att en person som är skapad av Gud är begränsad av död, lidande, synd och möda.⁹³

Men om Adam och Eva inte fanns, vad händer då med "Guds avbild"? När Darwins evolutionsteori kom mötte kristna läror och dogmer utmaningar som tvingade till teologisk reflektion. Utmaningarna har inte minskat med tiden som gått. Eva-Lotta Grantén frågar "Hur kan en människa, som delar 80 % av sina gener med en torsk, sägas vara skapad till Guds avbild?"⁹⁴

Grantén försöker svara med hjälp av tankar från teologen Wentzel van Huyssteen. Han utgår från idén att människan är den enda varelse, vad vi vet, på jorden som reflekterar över sin existens och dess ambivalenta uttryck. Detta är en egenskap som har utvecklats; "den mänskliga förmågan att kunna göra sig en vision om 'paradiset' och uppleva sig befinna sig 'utanför' det" har sitt upphov i en evolutionär process.⁹⁵ Det bidrar till att van Huyssteen menar att svaret på torskrågan i alla fall *inte* finns i att utnämna till exempel förnuftet till en "mänsklig" egenskap som i sig är Gudsligheten. Inte heller är svaret att människans mål är att *bli* lik Gud i en eskatologisk eller relationell process. Istället citerar Grantén van Huyssteen; "I själva verket återfinns inte Guds avbild i människor, den är människan."⁹⁶ Om evolutionsteorin accepteras som den mest rimliga beskrivningen av människans utveckling kan teologin inte längre hävda att det funnits ett syndfritt tillstånd, ett "före fallet". "Vi är fångade mellan gott och ont, i vår kroppsliga existens."⁹⁷

Eva-Lotta Grantén lyfter också fram evolutionsbiologen Richard Dawkins och hans teori om "själviska gener". Enligt honom ligger det i allting levandes natur att sträva efter det bästa för en själv. Oavsett hur det ligger till med det så säger den mänskliga erfarenheten att livet innefattar både gott och ont. Detta samtidigt som luthersk teologi har som sin utgångspunkt att både Skapelsen och Skaparen är god. Går det att förklara?⁹⁸

Eva-Lotta Grantén provar tanken att naturvetenskapens världsbild kanske ändå inte ligger så långt ifrån den lutherska teologin och refererar till den danska teologen Marie Vejrup Nielsen;

---

⁹³ Grantén, *Utanför paradiset*: 45.

⁹⁴ Grantén, *Utanför paradiset*: 76.

⁹⁵ Grantén, *Utanför paradiset*: 72, 73.

⁹⁶ Wentzel van Huyssteen citerad i Grantén, *Utanför paradiset*: 76.

⁹⁷ Grantén, *Utanför paradiset*: 35, 76.

⁹⁸ Grantén, *Utanför paradiset*: 77f.

Den lutherska teologin talar om icke-tillit eller misstro som leder till arvsynd, evolutionsbiologer om genetisk själviskhet och naturligt urval. ”Arvsynd” och ”själviska gener” har alltså samma roll eller funktion i sina ”stora berättelser”, nämligen att ge en förklaring till mänsklighetens kris.⁹⁹

Grantén hävdar vidare att den ambivalens människan upplever i sin tillvaro har sitt ursprung i historien och alltså inte är mytisk – vilket också biologin hävdar. Livet på jorden har utvecklats under tid, det finns ingen ”startpunkt” liksom den som beskrivs i Genesis. Därför saknar teologin en egen ”historia” och måste låna historia från andra vetenskaper som kan förklara det som lämnar luckor i teologin. Dock måste man vara medveten om att det här finns en risk att dra likheterna för långt, så att teologi blir biologi och tvärtom. Grantén menar att det inte är så enkelt – teologin måste bidra med något eget för att inte reduceras till ingenting. Så lyfter hon till exempel fram den lutherska teologins tal om att transformation kan vara en väg bort från tanken på en sorts genetisk determinism.¹⁰⁰

Eva-Lotta Grantén pekar på den lutherske teologen Ted Peters som har intresserat sig för den här frågan. Han har arbetat med vad Grantén kallar det ”största problemet med att acceptera evolutionsteorin som den rimligaste förklaringen till livets och människornas uppkomst”, nämligen att det finns en spänning mellan Skapelsen som skapad god och frånvaron av ett syndafall från en tidigare oskadad situation. Det överensstämmer inte med människors erfarenhet och världsbild.¹⁰¹

Peters utgår dels från att ett ärligt sökande efter kunskap och sanning inte leder bort från Kristus, dels från tanken på *prolepsis* (att evangeliet innefattar också hela skapelsens framtid, en fullbordan i en ny skapelse, enligt löftet från den Gud som kommer från framtiden). Det ger för Peters en antropologi där människan visserligen är skapad till Guds avbild, men detta kan inte realiseras förrän genom frälsningen i Kristus. Redan nu finns ändå en erfarenhet av att vara Guds avbild; när vi kan bli förvandlade av Guds Ande.¹⁰²

Grantén pekar på att Peters ser det som att det i människor bor en längtan ”efter vår bestämmelse.”¹⁰³ Denna bestämmelse innebär en relation med Gud (liknande den Luther menade var för handen före fallet). Som människa fruktade man då inte lidande och död. Dock är fallet

---

⁹⁹ Grantén, *Utanför paradiset*: 81.

¹⁰⁰ Grantén, *Utanför paradiset*: 82f.

¹⁰¹ Grantén, *Utanför paradiset*: 86.

¹⁰² Grantén, *Utanför paradiset*: 86f.

¹⁰³ Grantén, *Utanför paradiset*: 88.

inte omistligt för Peters – han accepterar en naturvetenskaplig syn på livets utveckling. Det viktiga är att människor kan tänka sig en situation som är syndfri, som den före fallet.¹⁰⁴

Hur ska då en, enligt tron, nådefull och kärleksfull Gud kunna kombineras med erfarenheten av tvivel och ondska? Eva-Lotta Grantén skriver: ”Peters hävdar att nåden också är närvarande i Guds skapande akt av kärlek. Allt som är till är det av Guds nåd.”¹⁰⁵ Hon fortsätter med att lyfta fram Peters tillämpning av ”korsets teologi”, som betonar att Gud är fördold (bakom en mask av lidande och död) och Gud är genom Kristus och Kristi kors delaktig i världens lidande. Går det att bredda detta perspektiv, som traditionellt har förståtts som historiskt, som en del i frälsningshistorien, till att omfatta även naturen och skapelsen? Peters går så långt som att säga att ett försök att tolka skapelsen via något annat än korset leder fel. ”[K]orsets teologi kan lyfta fram den fördolde skaparguden som den korsfäste.”¹⁰⁶

För Peters är detta poängen, och det är också det Eva-Lotta Grantén vill komma åt;

Gud är delaktig i världens lidande, inte för att Gud avstår från makt, utan som ett uttryck för Guds makt och Guds löfte om nyskapelse. Och det gäller inte endast människor, utan hela skapelsen. Genom att se på naturen som utvecklad i historien, är steget från korset till naturen möjligt, menar Peters.¹⁰⁷

Grantén konstaterar också att Peters har fördelen att hans tankar traditionsmässigt fungerar som en luthersk tolkning. Däremot pekar hon på att en tolkning av verkligheten utifrån korsets teologi kräver att tolkaren accepterar ”korset”.¹⁰⁸

När det gäller en nytolkad arvsyndsläras syn på det ondas uppkomst och människans utveckling menar Eva-Lotta Grantén att utgångspunkten måste vara att Gud är god. Däremot är Skapelsen varken god eller ond, utan ambivalent. Gud delar livet i Skapelsen genom sin närvaro och makt att frälsa människor från sin delaktighet ”i tillvarons villkor av lidande, död och själviskhet.”¹⁰⁹ Det är dock lämpligt, menar Grantén, att vara försiktig med referenser till arv och ärftlighet; människor har inte ”ärvt” något syndigt utan har utvecklats så att reflektionen över tillvarons ambivalens är möjlig.¹¹⁰

---

¹⁰⁴ Grantén, *Utänför paradiset*: 88.

¹⁰⁵ Grantén, *Utänför paradiset*: 88.

¹⁰⁶ Grantén, *Utänför paradiset*: 88f.

¹⁰⁷ Grantén, *Utänför paradiset*: 91.

¹⁰⁸ Grantén, *Utänför paradiset*: 92.

¹⁰⁹ Grantén, *Utänför paradiset*: 95.

¹¹⁰ Grantén, *Utänför paradiset*: 94f.

Det får som konsekvens att tanken på ett syndafall måste avvisas. Grantén skriver att människan inte måste ha varit ofelbar och perfekt en gång – det räcker att vi kan föreställa oss detta läge för att kunna längta och sträva efter det. Istället föreslår hon ett synda-”fallande”, ett pågående, återkommande fall till ”bortvändhet, icke-tillit eller misstro på en god Gud när vi möter tillvarons villkor.”¹¹¹

Eva-Lotta Granténs slutsats när det gäller människans villkor och förutsättningar är att det som står i Augsburgska bekännelsens apologi (som är en av Svenska kyrkans bekännelseskrifter) fortfarande kan anses vara försvarbart;

Vidare läres att efter Adams fall alla människor, som på ett naturligt sätt födas, avlas och födas i synd, d. v. s. att de ända från moderlivet äro fulla av ond begärelse och böjelse och av naturen icke kunna hava någon sann gudsfruktan eller någon sann tro på Gud.¹¹²

Dock måste Adam i så fall förstås som en existentiell person, snarare än en historisk. Hon menar också att det inte är förvånande att samma tankar om människan som fanns då bekännelsen skrevs kan gälla i dag – den är en beskrivning av erfarenheten av hur människan är och handlar.¹¹³

Hur påverkas människor av arvsynen?

När Eva-Lotta Grantén beskriver hur människan är påverkad av arvsynen har hon hämtat många tankar från den amerikanske teologen Reinhold Niebuhr, som hon presenterar som företrädare för en kristen realism. För honom var den teologiska beskrivning av människan som var mest rättvisande, givet människors erfarenheter, den av människan som syndare. En viktig poäng är att han också såg arvsynen som ”ett befriande begrepp, eftersom perfektionismens tunga börda kunde lyftas av.”¹¹⁴

Grantén skriver att Niebuhr också menade att människan äger en förmåga att kunna överskrida både sig själv och sin existens – hans slutsats var att ”[f]örmågan att sträva bortom den historiska existensen frestar människor till att tänka för stort om sig själva och roten till synden finns därför inom människorna, i friheten.”¹¹⁵ Synden är ”oundviklig men inte nödvändig”.¹¹⁶ Människan frestas att av sig själv, för egen kraft ta sig ur sin situation – det är innebörden av

---

¹¹¹ Grantén, *Utanför paradiset*: 95.

¹¹² "Augsburgska bekännelsens apologi": 96.

¹¹³ Grantén, *Utanför paradiset*: 96-98.

¹¹⁴ Grantén, *Utanför paradiset*: 100f.

¹¹⁵ Grantén, *Utanför paradiset*: 103.

¹¹⁶ Reinhold Niebuhr citerad i Grantén, *Utanför paradiset*: 106.

synden; frestelsen att förneka sin egen begränsning – högmod. Dessa försök att säkra sin egen existens får också andra människor att komma i kläm, och denna synd har en stark koppling till makt. Den starkes perspektiv får lätt status av sanning – både när det gäller förnuft och moral – och denna företeelse finns också inom grupper och institutioner, inte minst kyrkorna. För Niebuhr var denna insikt en öppning mot religionsdialog.¹¹⁷

Eva-Lotta Grantén sammanfattar Niebuhrs syn på synden med;

Synden är därför inte framförallt moralisk, utan existentiell menade Niebuhr. Det finns ingen möjlighet att undfly den mänskliga situationen. Synden hör samman med att vara människa. Däremot är inte människors natur fördärvad. Nåden skulle inte kunna verka om det inte fanns en anknytningspunkt mellan Gud och människor, en anknytningspunkt som han beskriver som det ändliga medvetandets förståelse om sin egen ändlighet, och det dåliga samvete människor känner när de försöker fullkomna sina egna liv trots detta.¹¹⁸

Men Reinhold Niebuhr har också mött kritik, inte minst från feministiskt håll. Grantén menar att den visserligen är berättigad i vissa delar, men att Niebuhrs ”skoningslösa kritik av maktens syndiga strukturer självklart [drabbar] också könsmaktsordningen och de patriarkala strukturerna”.¹¹⁹ Ändå menar Grantén att hans definition av synd som högmod kan innebära problem då högmodets motsats är den självutgivande kärleken, och en sådan syn tenderar att hota kvinnors självförverkligande.¹²⁰

När Grantén bedömer Niebuhr utifrån sina egna kriterier så kommer hon fram till att mycket är möjligt att ta med i en nytolkning av arvsyndsläran. En sak hon särskilt lyfter fram från Niebuhrs analys är att synden också finns i grupper och gemenskaper, även kyrkor. Därför menar hon att kyrkans relativt minskade makt i Sverige är fördelaktig. Grantén pekar också på att Niebuhr vill ”balansera föreställningarna om Guds närvaro i världen och föreställningarna om Gud som skild från världen i en ny syntes, där tanken på nåd som frikännande från skuld inför domen och nåd som Guds närvaro i människor och skapelsen hålls samman.”¹²¹ Arvsynden skall förstås i relation till ”den dom som Gud, vi själva, andra människor och historien faller över våra handlingar och strukturer, en dom som innebär att vi står med skuld.”¹²² För Niebuhr finns

---

¹¹⁷ Grantén, *Utanför paradiset*: 106ff.

¹¹⁸ Grantén, *Utanför paradiset*: 110.

¹¹⁹ Grantén, *Utanför paradiset*: 112.

¹²⁰ Grantén, *Utanför paradiset*: 112.

¹²¹ Grantén, *Utanför paradiset*: 123.

¹²² Grantén, *Utanför paradiset*: 124.

skulden, som idag är starkt ifrågasatt, primärt inte på grund av handlingar som görs utan på grund av den mänskliga situationen.¹²³

Grantén lyfter också fram den finska lutherforskningen som har gett viktiga bidrag till hur nåden kan förstås. Om nåden inte bara är en ”främmande rättfärdighet”, som i den lutherska ortodoxin, utan dessutom ett ”utflöde av Guds livgivande och skapande”¹²⁴ så skapas förutsättningar för att se nåden som både rättfärdiggörelse och helgelse.¹²⁵

Arvsyndens etiska konsekvenser

Om alla människor är påverkade av arvsynnen, finns det då någon möjlighet att ställa etiska krav på dem? Finns det någon möjlighet för människor att använda sin moraliska förmåga alls? Eva-Lotta Grantén inleder det här kapitlet med att peka på att var tid har sina ”fronter” att kämpa mot; för Luther stod avlatshandel och klosterväsende i centrum, i dagens samhälle föreslår Grantén pluralism, strömningar av perfektionism och gruppegoism samt den naturvetenskapliga världsbilden.¹²⁶

Eva-Lotta Grantén skriver att den lutherska traditionen ser på människan som *simul iustus et peccator* – rättfärdig i förhållande till Gud men syndare i relation till lagen.¹²⁷ Luther menade, skriver Grantén, att människan både med förnuftet kan inse vad som är rätt och sedan även har förmåga till goda handlingar, men han insåg också att människan är ambivalent. ”Insikt och förmåga saknas alltså inte, men det finns en universell bristande tilltro till Gud som allt gotts givare, som leder till att människor själva vill säkra sitt eget goda. Detta yttrar sig som arvsynd.”¹²⁸ Människor är kallade till att göra gott men inför Gud är handlingar inte värda någonting. Visserligen är de goda handlingarna värdefulla för de som får del av dem, men för Gud är det bara rättfärdigheten som räknas; samtidigt Guds avbild och syndare. Den lutherska människosynen är realistisk.¹²⁹

I den etik som blir Eva-Lotta Granténs bidrag utifrån tankar från huvudsakligen Reinhold Niebuhr och Ted Peters förstärks förståelsen av arvsynnen som en ”begränsning av kärlek,

---

¹²³ Grantén, *Utanför paradiset*: 121-24.

¹²⁴ Grantén, *Utanför paradiset*: 124.

¹²⁵ Grantén, *Utanför paradiset*: 124f.

¹²⁶ Grantén, *Utanför paradiset*: 127.

¹²⁷ Grantén, *Utanför paradiset*: 131.

¹²⁸ Grantén, *Utanför paradiset*: 133.

¹²⁹ Grantén, *Utanför paradiset*: 133.

relationer och människors livsmöjligheter.”¹³⁰ Då blir också vägen bort från arvsyndens konsekvenser ett försök till gränsöverskridande. Grantén föreslår agape-kärleken som en väg.

Agape-kärleken avstår från att beräkna fördelar för det egna jaget, undviker nepotism och är på sin vakt mot uteslutandet av individer som inte förmår bidra till det gemensamma goda. Agape-kärleken är inte heller förenlig med det moraliserande som är en viktig strategi i gruppegoismen, eftersom Guds kärlek mot syndare är universell.¹³¹

Det räcker emellertid inte med att gränsöverskridandet förstås som ett utvidgande av kärleken till fler – till främlingar och ovänner – för ett utvidgande är ett flyttande av gränser, inte ett borttagande. Egoism, skriver Grantén, är en konsekvens av arvsyndens som begränsar agape-kärleken genom misstro mot densamma. Samtidigt får agape-kärlek inte förstås som helt skild från ”vanlig” kärlek eftersom människor då bland annat kan uppfattas som enbart kanaler för Guds kärlek och bli passiva.¹³²

Återigen lyfter Eva-Lotta Grantén fram den finska lutherforskningen som exempel på konstruktiv nytolkning. Genom deras bidrag till att vidga synen på nåden minskas dikotomierna synd – nåd och tro – gärningar. Det öppnar också för en mer ekumenisk syn.¹³³

Grantén föreslår att gränsöverskridandet förstås som en transformation, för gränsöverskridandet är ett resultat av Guds nåd. Samtidigt måste människors ambivalens få finnas kvar;

Dimensionen att människor är ”simul”, det vill säga både rättfärdiga och syndare inför Gud, måste få finnas kvar i en nutida luthersk etik. Tanken på en transformation [...] kan enbart realiseras delvis i detta livet, genom att människor får erfarenheter av gemenskap, nåd och förlåtelse.¹³⁴

Arvsyndens och barnen

En viktig fråga när arvsyndens diskuteras är den om det nyfödda barnet verkligen kan bära på någon skuld. I sin undersökning konstaterar Eva-Lotta Grantén att det finns två perspektiv, dels ett frälsningshistoriskt – Guds räddande av världen från ondska – dels ett pastoralt där relationen mellan barnet och Gud är i fokus. Men, som hon konstaterat, om Skapelsen är fallande så är också barnet det, som delaktigt i Skapelsen. Tillsammans med en postmodern barnsyn, där barn

---

¹³⁰ Grantén, *Utanför paradiset*: 160.

¹³¹ Grantén, *Utanför paradiset*: 160.

¹³² Grantén, *Utanför paradiset*: 160-62.

¹³³ Grantén, *Utanför paradiset*: 162.

¹³⁴ Grantén, *Utanför paradiset*: 163.

ses som kompetenta till både relationer, tillit och misstro från födseln, blir den skuld arvsynden (förstådd bland annat som erfarenhet av ambivalens och brist på tillit) innebär mer begriplig.¹³⁵

Konsekvensen blir att Grantén tycker att det går att behålla kopplingen mellan dop och arvsynd i den lutherska traditionen, men med betoning på barnets delaktighet i människors livsvillkor, präglade av arvsynden och de konsekvenser det ger för livet på jorden. Arvsynden är ett tillstånd som präglar hela livet och att bortse från den med argument som att nyfödda barn inte har förmåga till moraliska handlingar är att reducera arvsynden.¹³⁶

Arvsynd förstådd som en skuld inför Gud, som man misstror trots att Gud är alla gåvors givare, belyser aspekterna av brustna relationer och ansvar, medan arvsynd förstådd som en fångenskap belyser aspekterna att människor på grund av misstro inte förmår nå sin bestämmelse. En gemensam nämnare är att arvsynden förstås som något som begränsar kärleken till nästan, relationen till Gud och människors livsmöjligheter.¹³⁷

Det är detta som gör dopet relevant även för spädbarn. ”Dopet kan tolkas som ett tecken på Guds förlåtelse, nåd och närvaro i den ambivalenta tillvaro, där barn så småningom blir moraliska agenter.”¹³⁸ Eva-Lotta Grantén sammanfattar med att ”[d]opet ger grunden för en tillit som barnen kan hålla fast vid när de möter sin egen och tillvarons ambivalens.”¹³⁹

En arvsyndslära för livet utanför paradiset

Eva-Lotta Grantén bygger upp sin arvsyndslära på en gudsbild som innebär att Gud inte sammanfaller med världen men samtidigt är närvarande i den. Människor är skapade av Gud och kan uppleva att det finns en skillnad mellan hur de är och hur de borde vara. Den här upplevelsen, eller insikten, är den anknytningspunkt mellan Gud och människor som Grantén menar är innebörden av att vara Guds avbild. Syndafallet är för henne inte en historisk händelse utan en bild av alla människors verklighet – ett ständigt ”fallande” där gudsrelationen skadas av otro och ängslan. Det innebär också att hon här vill bryta med den lutherska traditionen som säger att människan en gång varit skapad fulländad. Det är, enligt Grantén, tillräckligt att vi kan föreställa oss ett sådant tillstånd.¹⁴⁰

---

¹³⁵ Grantén, *Utanför paradiset*: 187f.

¹³⁶ Grantén, *Utanför paradiset*: 188.

¹³⁷ Grantén, *Utanför paradiset*: 189.

¹³⁸ Grantén, *Utanför paradiset*: 190.

¹³⁹ Grantén, *Utanför paradiset*: 190.

¹⁴⁰ Grantén, *Utanför paradiset*: 208-09.

Frågan är då hur synden blev en realitet. Grantén talar om Skapelsens ambivalens, som innebär att Skapelsen inte är ond, men, precis som människorna, fallande. Den ondska som kan ses också i naturen (Grantén kallar det naturens teodicé) leder människor till misstro mot Gud, men den kommer sig av att också naturen är ”fallande”. För att kunna möta den utmaningen måste arvsyndsläran förstå Skapelse och frälsning tillsammans. Den existentiella ångesten som människor känner kommer sig av Skapelsens ambivalens. ”Jag menar att denna rädsla bemöts av det löfte som ges i korsets teologi, som betonar att Gud är delaktig i världens lidande genom Kristus kors, och att detta också innebär förvandling”,¹⁴¹ skriver hon.

Grantén skriver vidare att det är viktigt för den lutherska traditionen att behålla tanken på människor som *simul iustus et peccator*. Den här dubbelheten är något som stämmer med människors erfarenhet – och genom rättfärdiggörelsen så finns inte längre någon skuld inför Gud. Men en tolkning där människor genom enhet med Gud gudomliggörs är inte rättvisande för luthersk kristendom, för arvsynden kan aldrig försvinna; ”Att synden finns kvar gör inte människor mindre kristna i luthersk tradition, eftersom det är Kristus rättfärdighet som tillräknas människor.”¹⁴² Nåden kan också förstås som ”Guds närvaro genom Anden i människor” – det kan ge kraft att acceptera och bryta med synden, en hjälp till minskad otro och ångslan.¹⁴³

För Eva-Lotta Grantén är det viktigt att stryka under att arvsyndslärens funktion inte är att ge en förklaring till varför vi inte lever i paradiset, utan ”en tolkning av vad det betyder att leva utanför paradiset, i ett universellt existentiellt läge.”¹⁴⁴ En sådan lära behöver utgå från människan så som hon förstås i en nutida världsbild, den behöver samtidigt stå i en luthersk tradition och vara relevant för människor idag samt den behöver ge människor ett förhållningssätt till Skapelsen och inspirera till handlingar.¹⁴⁵

Det som är Eva-Lotta Granténs bidrag till en nytolkning av arvsyndsläran sammanfattar hon så här;

Arvsyndens innebörd är att människor står i skuld inför den de svarar inför, Gud, och inför dem de ansvarar för, andra människor och skapelsen. Arvsyndens konsekvenser är att människor försöker säkra det goda för egen del genom perfektionistiska strävanden och (grupp-)egoism. Arvsynd är till sitt innehåll en universell misstro på flera plan med flera icke

---

¹⁴¹ Grantén, *Utanför paradiset*: 210.

¹⁴² Grantén, *Utanför paradiset*: 212.

¹⁴³ Grantén, *Utanför paradiset*: 212.

¹⁴⁴ Grantén, *Utanför paradiset*: 215.

¹⁴⁵ Grantén, *Utanför paradiset*: 215.

renodlade konsekvenser. Det är ett förnekande av och en misstro mot en god Skapare, som innebär skuld inför den vi har fått allt av och är ansvariga inför, och konsekvensen är en destruktion av skapelsen. Den är ett förnekande av och en misstro mot ett behov av frälsning eller en Frälsare, som får konsekvenser som högmod och gruppegoism. Den är ett förnekande av och en misstro mot ett behov av andlig transformation och livgivande Ande, som får konsekvenser i form av begränsningar i människors möjligheter och resulterar i en etik som är begränsad när det gäller självutgivande och som gör skillnader mellan mottagare av kärlek. En sådan formulering av arvsyndens innehåll, innebörd och konsekvenser, av synd, skuld och disposition att synda, har förutom att sträva efter att vara begriplig och relevant, ett relationellt fokus.¹⁴⁶

Sammanfattning

Om jag sammanfattar hur Eva-Lotta Grantén ser på Adam, Eva och deras roll för arvsynden så är det mycket tydligt att hon inte alls ser Genesisberättelsen som en beskrivning av en händelse. Den är snarare en berättelse i mytens form om det som alla människor genomgår varje dag; Adams fall är alla människors fall.

Det nyfödda barnet har för Grantén ett lika stort behov av befrielse från skuld som någon annan såsom delaktigt i det att vara människa, kapabel till misstro och ängslan. Dopet är ett tecken på Guds förlåtelse, nåd och närvaro som ger ”grunden för en tillit som barnen kan hålla fast vid när de möter sin egen och tillvarons ambivalens.”¹⁴⁷ Befrielsen som kommer av Kristi död och uppståndelse förmedlas genom dopet.

Arvsyndsläran blir för Eva-Lotta Grantén en viktig del i den kristna tolkningen av livet och den är som sådan helt omistlig för att kunna förklara och relatera till den verklighet alla människor lever i.

---

¹⁴⁶ Grantén, *Utanför paradiset*: 215f.

¹⁴⁷ Grantén, *Utanför paradiset*: 190.

Kapitel 6 – Det nya handboksförslaget

Jag kommer i det här kapitlet att mycket översiktligt presentera de spår av arvsyndsläran som jag har lyckats finna i Svenska kyrkans nya handboksförslag. I gudstjänstens sammanhang finns det flera olika moment som kan uttrycka den syn på arvsyndsläran som präglar ett samfund. Det moment som kanske kan uttrycka det tydligast är dopritualet, men även i exempelvis inledningsord, syndabekännelser, förböner och nattvardsböner skulle det kunna gå att se spår av hur arvsyndslärans ställning är.

I det nya handboksförslaget är referenserna till arvsynden ganska sparsmakade – detta i kombination med ett oerhört textrikt förslag. I handboksförslaget finns inte mindre än 17 (!) inledningsord och 13 nattvardsböner (HB86 hade 12 inlednings-/beredelseord och 8 nattvardsböner). Däremot finns flera referenser till ”synd” och ”skuld”. I *Förklaringar till Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1* uttrycks det också ”I formandet av förslaget till ny kyrkohandbok har det setts som angeläget att nämna synden vid namn, och att Guds nåd och förlåtelse betonas.”¹⁴⁸ Dessutom utvecklar handbokskommittén: ”Det har vidare bedömts som angeläget att uttrycka att synd inte bara är något som gäller enskilda individer. Synden är också strukturell och är en del av människans verklighet och ansvar.”¹⁴⁹ I den remissrunda som redan genomförts har bland annat Svenska kyrkans domkapitel fått ge synpunkter, och där framkom att ”[d]omkapitlet i Linköping diskuterade att tematiken i syndabekännelser ofta blir individualistisk medan ’den svåra arvsynden eller i varje fall arvsansvaret idag är strukturellt’.”¹⁵⁰

Jag kommer i resten av det här kapitlet att presentera de uttryck för arvsyndsläran jag har kunnat identifiera i *Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1*. I min läsning har jag sökt efter uttalade- eller associationsreferenser som höraren/läsaren inte behöver en teologisk akademisk utbildning för att kunna härleda eller förstå. Istället är det en genomgång för att se vad en genomsnittlig gudstjänstfirare i Svenska kyrkan kan tänkas uppfatta om arvsynden utifrån dess praktik och liturgi.

---

¹⁴⁸ *Förklaringar till Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1*: 71.

¹⁴⁹ *Förklaringar till Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1*: 72.

¹⁵⁰ *Förklaringar till Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1*: 62.

Inledningsord

Jag har inte sett några uttryck för arvsyndsläran i något av de 17 inledningsord som är angivna i förslaget. Det är å andra sidan inte heller någon skillnad mot *Den svenska kyrkohandboken* från 1986.

Bön om förlåtelse

Bland de åtta böner om förlåtelse (syndabekännelser) som finns i handboksförslaget är det bara i en som arvsynden är närvarande explicit, nämligen i alternativ åtta:

Jag, fattig syndig människa bekänner inför dig, helige och rättfärdige Gud, att jag, **som är född med synd**, på många sätt har brutit emot dig. [---]¹⁵¹

I denna bön är människans ställning som syndare tydligt markerad, men det är också den enda bön som berör arvsyndsläran direkt. Dock är den inte ny i och med detta handboksförslag, utan har i kontinuerligt bearbetade versioner funnits med i handboken sedan 1531.¹⁵²

Övriga böner om förlåtelse fokuserar på synden såsom verkssynd, brustenhet och delaktighet i strukturell synd.

Förböner

Handboksförslaget innehåller 9 allmänna förböner för bruk i gudstjänst, dessutom tillkommer förböner för kyrkliga handlingar, bikt etc. Bland de 9 gudstjänstförbönerna finns det inga uttalade referenser till arvsynden. I ett avsnitt av Förbön 6 nämns ”orättfärdigheten”;

[---] Inför dig lyfter vi fram det svåra: bristen, smärtan, **orättfärdigheten**. Allt lyfter vi in i ditt ljus. Må ditt rike komma och din vilja ske! [---]¹⁵³

I Förbön 8 (litanian) benämns människan som syndare;

[---] **Vi arma syndare** ber dig att du leder och bevarar din heliga kristna kyrka, att du sänder trogna arbetare i din skörd, att du med ordet ger din Ande och kraft, att du gör ditt namn känt i hela världen, att du enar alla trogna så att det blir en hjord och en herde. [---]¹⁵⁴

I övrigt ger inte förbönerna uttryck för synd och skuld hos människan som sådan, utan mer hennes situation och dagliga liv.

¹⁵¹ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 32. Bön om förlåtelse 8

¹⁵² Carl Henrik Martling, *Svensk liturgihistoria*: 188.

¹⁵³ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 55. ur Förbön 6

¹⁵⁴ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 57. ur Förbön 8

Nattvardsböner

Bland de 13 nattvardsböner som finns i handboksförslaget är det inte lätt att hitta referenser till arvsynden. I en av dem, Nattvardsbön 6, förutsätts att människan inte är rättfärdig i sig själv;

Gud, sänd din Ande över oss och dessa gåvor och låt oss, som får del av hans kropp och blod, bli människor som hungrar och törstar efter rättfärdighet.¹⁵⁵

Dock är det ju en tolkningsfråga hur tätt sammankopplad orättfärdighet är med arvsyndens konsekvenser.

Dop

I dopritualet finns två alternativa befrielseböner, där det som dopkandidaten blir befriad från benämns ”mörkrets makt” respektive ”mörker och brustenhet”;

Gud, du som ensam räddar från allt ont, befria NN från **mörkrets makt**, bevara henne/honom i ditt ljus, nu och alltid.¹⁵⁶

Gud, du som befriar från **mörker och brustenhet**, bevara NN i din kärlek, nu och alltid.¹⁵⁷

I dopbönerna (3 alternativa) finns i det nya förslaget ingen uttalad referens till det som i HB86 kallades ”syndens skuld”. Här bes istället att dopvattnet skall vara en ”nådens källa”¹⁵⁸, vatten som ”ger världen liv”¹⁵⁹ eller det som ”ger oss del i din Sons liv, död och uppståndelse”¹⁶⁰.

Sammanfattning

Arvsyndsläran är inte något som är särskilt framträdande i det nya handboksförslaget. Det går naturligtvis att härleda den från formuleringar och ordvändningar, men som en genomsnittlig gudstjänstfirare i Svenska kyrkan tror jag inte att man skulle säga att arvsyndsläran präglar Svenska kyrkans lära. Med hjälp av frågan (2) *hur beskrivs ett nyfött barn i relation till arvsynden och vad är betydelsen av dopet* blir det tydligt att den klassiska arvsyndsläran inte längre verkar vara aktuell i Svenska kyrkan. Det speglas också i svaret på frågan (3) *vilket utrymme ges arvsynden i en luthersk kristendomstolkning*. Svaret är nämligen, menar jag, mycket lite utrymme. Det går att hävda att handboksförslaget undviker arvsyndsläran mer än det relaterar till den.

¹⁵⁵ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 73. ur Nattvardsbön 6

¹⁵⁶ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 104. Befrielsebön, alt. 1

¹⁵⁷ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 104. Befrielsebön, alt. 2

¹⁵⁸ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 110. Dopbön, alt. 1

¹⁵⁹ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 110. Dopbön, alt. 2

¹⁶⁰ Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1: 110. Dopbön, alt. 3

Kapitel 7 – Diskussion

Fyra arvsyndsläror?

Med utgångspunkt i det jag nu har redovisat är det möjligt att betrakta de fyra huvudsakliga arvsyndslärorna bredvid varandra. Den första delfrågan jag har utgått från är *(1) hur beskrivs och vilken roll ges Adam och Eva-berättelsen i Genesis i relation till arvsynnen*. Genom Bengt Hägglund har det stått klart att för Luther var Adam och Evas brott den historiska händelse som skilde människan från Gud. Det lever fortfarande kvar genom den skada den tillfogade människans natur. Hägglund själv står inte för en rent historisk tolkning av syndafallet, utan istället för en tolkning där fallet inträffar i och med alla människor. Min läsning av Hammar ger att hon inte alls bygger något på att syndafallet skulle vara historiskt. Hon vänder sig också mot att ett brott mot Gud som det i Genesis skulle innebära skuld också för kommande generationer. Grantén lägger inte heller något som helst historiskt värde i berättelsen om syndafallet. Den är en myt som visar på det som alla människor genomgår varje dag, ett fall från tro till misstro. I handboksförslaget sägs ingenting om Adam och Eva, men min slutsats är att tanken om arvsynd istället har fått ge plats åt människans och världens allmänna brustenhet samt eventuella verkssynder.

Den andra frågan, *hur beskrivs ett nyfött barn i relation till arvsynnen och vad är betydelsen av dopet*, besvaras av Hägglunds luthertolkning med att alla människor, även helt nyfödda, lider av en skadad natur och är delaktiga i skulden efter syndafallet. Det är inte intressant vilka gärningar dopkandidaten har gjort eller inte gjort – genom dopet tas arvsyndens skuld inför Gud bort och tillräknas inte längre den döpta. Hammar menar i sin tur också att även det nyfödda barnet kan anses vara delaktig i ”destruktionen”, inte minst genom sina framtida handlingar. Dopet är däremot inte någon befrielse från skuld utan ett rustande för den döpta att tillsammans med Gud kunna möta, hantera och motverka destruktionen i världen. Även Grantén ser barnets behov av förlåtelse och befrielse från skuld på grund av dess disposition till att synda. Dopet blir för den döpta ett tecken på Guds förlåtelse, nåd och närvaro som barnet kan ha som fast punkt när det svåra och ambivalenta i livet möter. I handboksförslaget slutligen talas om ”mörkrets makt” eller

”mörker och brustenhet”. Vad det betyder i förhållande till arvsynen är upp till uttolkaren att avgöra.

Frågan om *vilket utrymme arvsynen ges i en luthersk kristendomstolkning* är lätt att besvara för Hägglund/Luther: den är omistlig. Hela människan, som lever i relation och förhållande till Gud, är präglad och bestämd av arvsynen. För Hammar är arvsynsläran inte alls lika bärande, men ändå funktionell som ett verktyg för att tolka destruktionen i världen. Den får dock inte innebära ett skuld tillstånd på grund av tidigare händelser. Grantén anser att arvsynsläran är viktig för en luthersk kristendomstolkning och att den också är nödvändig för att på ett begripligt sätt kunna förklara den verklighet som alla människor lever i. I handboksförslaget går det inte att explicit se att arvsynen skulle ha någon som helst plats i kristendomen.

Tre utgångspunkter?

Jag menar att det nu har blivit tydligt att både Anna Karin Hammars och Eva-Lotta Granténs två nytolkningar av arvsynsläran på ett betydande sätt skiljer sig från den som Hägglund presenterar som luthersk teologi. På samma sätt är det med det nya handboksförslaget. Med det sagt är den givna frågan: betyder skillnaderna att Hammar, Grantén och kanske hela Svenska kyrkan har distanserat sig från, eller till och med brutit med den lutherska traditionen? Jag vill hävda att svaret på den frågan är både ja och nej. Eftersom det är rimligt att Hägglund har rätt när han hävdar att det var mycket centralt för Luther att människan inför Gud var helt igenom syndare och orättfärdig – av egen kraft helt chanslös och utlämnad till Guds nåd på grund av ett historiskt syndafall – så framstår Hammar och Grantén som nytänkare; Hammar genom sitt hävdande att det ”är inte rimligt att ärva skuld för andras synder”¹⁶¹ och Grantén genom att hon vill överge tesen att ”människan har fallit från en ursprunglig oskyldighet och gudslighet.”¹⁶² Jag tror att den här tendensen är densamma som går igen i handboksförslaget. Samtidigt är det svårt att hävda att traditionens poäng finns i enskilda frågor som likt ett frågeformulär kan rättas och utvärderas. Luthers tolkningar och lära byggde på den värld han kände, Hammar och Grantén bygger på den värld de känner. Handboken sägs vara framtagen med ”en ambition att finna språkliga uttryck som är begripliga och teologiskt välavvägda och som har en i nutiden fungerande språklig form som håller över tid, under beaktande av språkets förändring och med en strävan att uttrycka ett

---

¹⁶¹ Hammar, *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament*: 188.

¹⁶² Grantén, *Utanför paradiset*: 209.

existentiellt tilltal.¹⁶³ och kanske passar inte arvsynden in i det? Samtidigt är det värt att reflektera över det faktum att både Hammar, Grantén och handboksförslaget, till skillnad från Luther själv,¹⁶⁴ uttalat hävdar sig verka inom den lutherska traditionen. Frågan blir istället hur traditionen används.

Både Hammar och Grantén menar att det är viktigt att traditionen används som en resurs som står i dialog, eller ”förhandlar”, med den situation den används i. Båda menar också att teologi och lära måste vara ”trovärdig” (Hammar) och ”begriplig” (Grantén) (jfr med ovanstående citat från handboksförklaringarna, not 163). Men vad är det då som gör arvsynds läran trovärdig och begriplig? Om jag utgår från de här två teologerna verkar det vara att läran stämmer med människors uppfattning om sig själva och om världen. De lyfter båda fram att det är ett problem att den traditionella arvsynds läran inte relaterar till människor på ett sätt som upplevs som sant. Om det går att dela upp kriterier för teologisk argumentation i skrift, tradition, erfarenhet och förnuft så är det tydligt att de samtida ansatserna mer vilar på de två senare. Det är möjligt att även Luther menade att hans tids erfarenhet och förnuft inte motsade arvsynds läran, men han byggde mer på skrift och tradition – han utmanade dem inte (åtminstone inte den tradition han erkände). Kanske är en förklaring till Hammars och Granténs förhållningssätt att den postmoderna vetenskapen visserligen också utvärderar teologiska påståenden och argument utifrån skrift, tradition, erfarenhet och förnuft, men på ett annat sätt. Nu används inte argumentationskriterierna som jämbördiga och likvärdiga, utan utvärderar även de två första kriterierna (skrift och tradition) med hjälp av de två senare (erfarenhet och förnuft). Dessa två har blivit överordnade. Med tanke på att skriften och traditionen ändå fortfarande tas som utgångspunkt skulle det gå att hävda att de, trots stora skillnader mot den äldre lutherska traditionen, ändå befinner sig inom den. Det som är nytt är sättet kriterierna värderas på.

Jag ser det som att Anna Karin Hammar och Eva-Lotta Grantén samtidigt bryter med den lutherska traditionen och befinner sig i den. Hammar är troligen längre ifrån en klassisk luthersk arvsynds lära, men även Grantén skiljer sig på avgörande punkter, till exempel ifråga om fallets betydelse för människan. Ett tydligt brott hos båda märks också i synen på dopet. Dock vill jag lika starkt hävda att traditionen mycket väl kan utsträckas till att förstås även i linje med de här

---

¹⁶³ *Förklaringar till Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1*: 36.

¹⁶⁴ Tanken att Luther inte ville bryta med kyrkan utan reformera och ”rätta till” får stöd bl.a. i Martin Brecht, *Martin Luther. His road to Reformation, 1483-1521*: 375.

nya tolkningarna, inte minst i perspektivet att traditionen lever och utvecklas. De stora skillnaderna ligger inte i hur arvsyndsläran ser ut hos Luther, Hammar och Grantén utan i positionen de har tagit för att beskriva den.

Det ovan nämnda öppnar för den spännande frågan om inte åtminstone Hammar och Grantén borde ha samma utgångspunkt, såsom jämgamla svenska teologer som tjänar samma kyrka? Hur kan då deras resultat bli så olika? Här kommer återigen traditionen med i bilden. Jag läser det som att Anna Karin Hammar har förhållit sig friare till den lutherska traditionen, och även tagit in andra kristna traditioner (inte minst den ortodoxa). Eva-Lotta Grantén verkar ha försökt hålla sig strikt i den lutherska traditionen och däri ligger också en stor del av svaret, menar jag, på varför deras slutsatser är olika. Det verkar finnas stora skillnader mellan Hammar och Grantén, och jag uttrycker det som att Hammar, förutom ett friare traditionsbegrepp, har byggt mer på förnuftsaspekten medan Grantén lagt mer vikt vid erfarenhetsaspekten.

En luthersk tradition?

Går det då att tala om *en* luthersk tradition? Går det ens att tala om *en* svenskkyrklig luthersk tradition? Här är det extra intressant att beakta det nya handboksförslaget, för det om något är ett uttryck för vad som är (kan bli) en luthersk tradition. Där, i brytpunkten mellan teologisk reflektion och kyrklig praxis, möter dogmer och läror ”in action”, så att säga. Min slutsats måste bli att Svenska kyrkans nya handboksförslag är ett brott med den klassiska lutherska lära som Bengt Hägglund beskriver, men den står ändå i samklang med de gemensamma dragen hos Hammar och Grantén. Handboksförslaget är som ett sorts mellanalternativ. Förvisso bygger stora delar av förslaget på HB86, som ju de facto varit en del av den lutherska traditionen såsom officiellt och aktivt använt i världens största lutherska samfund, men lika sant är att den nya handboken (om förslaget blir antaget) kommer vara ytterligare ett steg i en annan riktning än den klassiskt lutherska traditionen. Om jag skall jämföra handboksförslaget med deras projekt, med bara arvsyndsläran som bas, så ligger förslaget närmare Hammars tolkning, inte minst ifråga om dopsynen. Det bygger jag inte minst på den roll arvsyndsläran verkar spela i Hammars kristendomstolkning. För henne är arvsyndsläran främst ett redskap för att förstå människan och människors relationer och därför inte så relevant i relationen till Gud. Jag läser det som att arvsyndsläran har ungefär samma ställning i handboksförslaget. Grantén låter arvsyndsläran spela en mycket större roll i sin kristendomstolkning – något som väl är lutherskt om något?

Sammanfattningsvis – utifrån frågan *hur förhåller sig det teologiska tänkandet om arvsyndsläran inom Svenska kyrkan till dess tradition samt hur motiveras lärans existens i en samtida luthersk kristendomstolkning?* – blir min slutsats att det teologiska nytänkande jag redovisat i den här uppsatsen absolut *förhåller* sig till arvsynnen och traditionen. I traditionen är den betydande för all teologi och som teolog måste man förhålla sig till den. Men medan Grantén verkar vilja föra tillbaka arvsyndsläran in i teologins centrum är känslan att både Hammar och det nya handboksförslaget försöker finna en plats åt den där den inte gör så stor ”skada” (kanske en reaktion på en allmän uppfattning att kyrkan ”bara” talar om synd och skuld?). Frågan för framtiden är om arvsyndsläran kommer att vara något mer än namnet på en gammal lära som teologer måste hitta sätt att distansera sig ifrån eller om den kan vara en lära som leder till en djupare förståelse av vad det innebär att vara människa i förhållande till Gud.

Efterord

Luther menade att insikten om att människan var syndare endast var möjlig genom Ordet och Anden. Kanske Luther tänkte sig att denna insikt i så fall också skulle föra med sig en insikt om Guds förlåtelse och förvandlande nåd? Kanske är en förklaring till det starka motstånd arvsynds läran väcker just att den betraktas utanför sitt sammanhang – den förstås inte alltid genom ”Ordet och Andens ljus”.

Oavsett det så görs det stora ansträngningar nu att ”uppdatera” arvsynds läran (och andra läror med) så att den skall vara, om inte tilltalande så i alla fall mindre frånstötande. De försök till nytolkning som jag har redovisat i den här uppsatsen bidrar båda med uppslag till hur arvsynden kan kombineras med en postmodern syn på världen, livet och människans situation. Förhoppningsvis leder de vidare till en mer omfattande diskussion om vad tanken om arvsynd står för, en diskussion som också kan involvera ännu mer av kyrkans praktik och teologi. Om diskussionen får befruktas av både skrift, erfarenhet och förnuft kan det kanske leda till att kyrkans tradition inte är det ”nödvändiga ont” en del verkar försöka förhålla sig till utan en förankring bakåt i tiden som inspirerar till nya insikter för framtiden.

Bibliografi

- "Augsburska bekännelsens apologi." i *Svenska kyrkans bekännelseskriterier*, Hjalmar Lindroth (red.). s. 91-306. Stockholm: Verbum, 1985.
- Bonde, Anna Sophia. "Vår skuld är redan betald av Någon." *Kyrkans Tidning*, <http://www.kyrkanstidning.se/ledare/var-skuld-ar-redan-betald-av-nagon> läst 27 november 2012.
- Brattberg, Lisbeth. "Ingen ny ärkebiskop i dag." *Dagens Nyheter*, <http://www.dn.se/nyheter/sverige/ingen-ny-arkebiskop-i-dag> läst 17 december 2012.
- Brecht, Martin. *Martin Luther. His road to Reformation, 1483-1521*. Philadelphia: Fortress Press, 1993.
- Collins, C. John. "Adam and Eve as Historical People, and Why It Matters." *Perspectives on Science and Christian Faith* 62, no. 3 (September 1 2010): 147-65.
- Couenhoven, Jesse. "What sin is: a differential analysis." *Modern Theology* 25, no. 4 (1 oktober 2009): 563-87.
- Dellert, Kjell. "Odöpt barn lika älskat som ett döpt." *Kyrkans Tidning*, <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/odopt-barn-lika-alskat-som-ett-dopt> läst 27 november 2012.
- Ferrer, Jorge N. & Jacob H. Sherman. "The Participatory Turn in Spirituality, Mysticism, and Religious Studies." i *The participatory turn: Spirituality, Mysticism, Religious Studies*, Jorge N. Ferrer & Jacob H. Sherman (red.). s. 1-80. Albany, NY: State University of New York Press, 2008.
- Förklaringar till Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1*. Svenska kyrkans utredningar 2012:2. Uppsala: Svenska kyrkan, 2012.
- Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan: del 1*. Svenska kyrkans utredningar 2012:2. Uppsala: Svenska kyrkan, 2012.
- Grantén, Eva-Lotta. "Granska läran om arvsynen kritiskt." *Kyrkans Tidning*, <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/granska-laran-om-arvsynen-kritiskt> läst 30 oktober 2012.
- . *Utanför paradiset: Arvsynsläran i nutida luthersk teologi och etik*. Stockholm: Verbum, 2013.
- Gutiérrez, Gustavo. *A Theology of Liberation: History, Politics and Salvation*. London: SCM Press Ltd., 1974.

- Hammar, Anna Karin. *Skapelsens mysterium, Skapelsens sakrament: Dopteologi i mötet mellan tradition och situation*. Uppsala: Uppsala universitet, 2009. Avhandling.
- Hart, Trevor. "Redemption and fall." kap. 10 i *The Cambridge Companion to Christian Doctrine*, Colin E. Gunton (red.). s. 189-206. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Hauerwas, Stanley & Samuel Wells. "Christian Ethics as Informed Prayer." kap. 1 i *The Blackwell companion to Christian ethics*, Stanley Hauerwas & Samuel Wells (red.). s. 3-12. Malden, MA: Blackwell, 2004.
- Healy, Nicholas M. "What is Systematic Theology?". *International Journal of Systematic Theology* 11, no. 1 (2009): 24-39.
- Heberlein, Ann. "Synd och frälsning." kap. 9 i *Systematisk teologi: en introduktion*, Mattias Martinson, Ola Sigurdson & Jayne Svenungsson (red.). s. 189-211. Stockholm: Verbum, 2007.
- Hägglund, Bengt. *De homine: Människouppfattningen i äldre luthersk tradition*. Skellefteå: Artos, 2008 [1959].
- . "Kan man numera tala om arvsynen?" Kyrkans Tidning, <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/kan-man-numera-tala-om-arvsynen> läst 27 november 2012.
- . *Teologins historia: En dogmhistorisk översikt*. 5 uppl. Göteborg: Församlingsförlaget, 2003 [1956].
- . *Trons mönster: en handledning i dogmatik*. 4 uppl. Göteborg: Församlingsförlaget, 2003.
- Katongole, Emmanuel. "Greeting: Beyond Racial Reconciliation." kap. 6 i *The Blackwell companion to Christian ethics*, Stanley Hauerwas & Samuel Wells (red.). s. 68-81. Malden, MA: Blackwell, 2004.
- Kielhofner, Gary. *Model of Human Occupation: Teori och tillämpning*. Lund: Studentlitteratur, 2012.
- Leder, Drew. *The Absent Body*. Chicago: University of Chicago, 1990.
- Lindström, Fredrik. *Det sårbara livet*. Lund: Arcus förlag, 1998.
- Martling, Carl Henrik. *Svensk liturgihistoria*. Stockholm: Verbum, 1992.
- McFarland, Ian. "The Fall and Sin." kap. 8 i *The Oxford Handbook of Systematic Theology*, John Webster, Kathryn Tanner & Iain R. Torrance (red.). s. 140-59. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Murphy, Nancey. "Natural Science." kap. 30 i *The Oxford Handbook of Systematic Theology*, John Webster, Kathryn Tanner & Iain R. Torrance (red.). s. 543-60. Oxford: Oxford University Press, 2007.

- Nationalencyklopedin. *Vem är det 2007: svensk biografisk handbok*. Malmö: Nationalencyklopedin, 2006.
- Pannenberg, Wolfhart. *Systematic Theology - Volume 2*. Översättning: Geoffrey W. Bromiley. Edinburgh: T & T Clark, 1994.
- Peters, Ted. *GOD - The Worlds Future*. Minneapolis: Fortress Press, 2000.
- Sander, Åke & Daniel Andersson. "Religion och religiositet i en pluralistisk och föränderlig värld: några teoretiska, metodologiska och begreppsliga kartor." kap. 2 i *Det mångreligiösa Sverige: ett landskap i förändring*, Daniel Andersson & Åke Sander (red.). s. 37-148. Lund: Studentlitteratur, 2009.
- Sigurdson, Ola & Jayne Svenungsson. "'En gåtfull spegelbild': Introduktion till postmodern teologi." i *Postmodern teologi: en introduktion*, Ola Sigurdson & Jayne Svenungsson (red.). s. 7-44. Stockholm: Verbum, 2006.
- Söderquist, Anna. "Barnatro blev till prästyrke." Helsingborgs Dagblad, <http://hd.se/landskrona/2012/01/17/barnatro-blev-till-prastyrke/> läst 27 november 2012.
- "Team, Främjande/tillsyn." Svenska kyrkan, Uppsala stift, <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=837084> läst 19 december 2012.
- Termén, David. "Ge besked om arvsynen." Kyrkans Tidning, <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/ge-besked-om-arvsynen> läst 27 november 2012.
- Wallström, Anna Lena. "Wejryd vann provval till ärkebiskop." Göteborgs-Posten, <http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.178914-wejryd-vann-provval-till-arkebiskop> läst 17 december 2012.
- van de Beek, Abraham. "Evolution, Original Sin, and Death." *Journal of Reformed Theology* 5, no. 2 (2011): 206-20.
- Ware, Kallistos. *Den ortodoxa kyrkan*. Översättning: Gunborg von Schautz. Skellefteå: Artos, 2003.
- Vikström, Björn. *Den skapande läsaren: Hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur, 2005.
- Wiley, Tatha. *Original Sin: Origins, Developments, Contemporary Meanings*. Mahwah, NJ: Paulist Press, 2002.
- Williams, A. N. "Tradition." Oxford University Press, <http://www.oxfordhandbooks.com.ludwig.lub.lu.se/view/10.1093/oxfordhb/9780199245765.001.0001/oxfordhb-9780199245765-e-21> läst 21 december 2012.